

המכללה האקדמית עמק יזרעאל ע"ש מקס שטרן

החוג לקרימינולוגיה

עבודת גמר:

ניצול מיני של נשים בכתות בישראל

עבודה המוגשת במסגרת הקורס:

סמינריון מחקרי: מגדר, פשיעה וסטייה חברתית

מוגש על ידי:

מעין ללום, ת.ז. 200479715

מיכל ליבוביץ', ת.ז. 039456686

בהנחיית: ד"ר אמיתי גילה

ספטמבר, 2015

ניצול מיני של נשים בכתות בישראל

מבוא

מאמר זה עוסק בנושא הניצול המיני של נשים בתוך כתות. תופעת הכתות נחקרה מזה שנים אך לא הושם דגש על תופעת הניצול המיני בכת וכן החקיקה בנושא לוקה בחסר. בשל היעדר חקיקה מוסדרת בנושא השעבוד והניצול בכתות, ישנו קושי במתן הגדרה מדויקת וטיפול הולם לנפגעי כתות אשר חוו ניצול מיני, בין אם ביודעין ורצון חופשי לבין הסכמה מתוך נאמנות טוטאלית למנהיג. מאמר זה בא לחדד את ההגדרות ולהציג את הבעייתיות בתפיסת החוק והחברה ביחס לכתות. כמו כן המאמר נשען על מחקרים שערכו בעבר וכן על מספר סיפורים אישיים של חברות כת לשעבר, זאת על מנת להעמיק ולהבין את משמעותן של ההגדרות ואת חשיבות השינוי בחקיקה והעלאת המודעות בקרב הציבור הרחב לנושא זה. חשוב לציין כי הניצול המיני בכתות חוצה מגדר ותרבויות, אך במאמר זה בחרנו להתמקד בניצול המיני אותו חוות נשים בכתות בישראל.

מהי כת?

ההתייחסות לתופעת הכתות החלה להתפתח בשנות ה-60 של המאה העשרים. כת, כפי שהיא מוגדרת כיום על-ידי ארגונים שונים בעולם, הנה קבוצה רוחנית או דתית אשר נאמנה למנהיג, המכונה לעיתים גורו, או למספר מצומצם של מנהיגים (Boeri, 2002).

צוות משרד הרווחה והשירותים החברתיים הגדיר כתות פוגעניות כ"קבוצות המתלכדות סביב אדם או רעיון, תוך שימוש בשיטות של שליטה בתהליכי החשיבה ובדפוסים ההתנהגות, לצורך יצירת זהות נבדלת מהחברה ותוך שימוש במצגי שווא. קבוצות אלה מעודדות לרוב תלות נפשית, נאמנות, ציות וכפיפות למנהיג הכת ולמטרותיו, מנצלות את חבריהן לצורך קידום מטרות הכת, וגורמות לנזקים נפשיים, פיזיים, כלכליים וחברתיים (באחד או יותר מהתחומים) בקרב חברי הקבוצות, משפחותיהם והקהילה הסובבת". (צוטט מדו"ח צוות משרד הרווחה והשירותים החברתיים לבחינת תופעת הכתות בישראל, 2011, ע' 19).

'המרכז הישראלי לנפגעי כתות' מוסיף להגדרה שלעיל את מרכיב השעבוד והניצול, כיוון ששעבוד כשלעצמו מבטל באופן מוחלט את הבחירה החופשית של האדם ולכן ניתן לראות בו כמרכיב מרכזי בתופעה (זוהר אצל פפר, 2012).

ניתן לסווג כתות במספר דרכים, על-פי מאפיינים שונים. אחת הדרכים לסווג כתות היא על-פי המבנה הארגוני שלה, מידת החופש של חבריה והזמן שאלו מעניקים לפעילות בה. על-פי סיווג זה, זוהר (1992) חילק כתות לארבע סוגים: (1) כתות סגורות: קבוצות בעלות מבנה היררכי ברור אשר בראשן עומד המנהיג ואילו שאר חברי הכת חיים יחד בטריטוריה אחת ומקיימים אורח חיים משותף; (2) כתות פתוחות או כתות סגורות למחצה: אלו הן קבוצות אשר חבריהן אינם מתגוררים יחד, אך נפגשים בתדירות גבוהה על-מנת ליצור סולידריות בין חברי הקבוצה ולשמר את נאמנותם לערכי הקבוצה הנקבעים על-ידי המנהיג. סולידריות זו מושגת באמצעות תכנים לימודיים ורוחניים ומטרתה לשמור על נבדלות הקבוצה מיתר החברה; (3) קבוצות העושות שימוש בשיטות לטיפול המוני: סדנאות וסמינרים העוסקים בהעצמה אישית והשגת שלוה ואושר המועברים על-ידי אנשי הכת תוך שימוש במניפולציות השואפות להגדלת מספר חברי הכת והעצמתה; (4) קבוצות המקיימות מרתונים פסיכולוגיים: שיטה אשר התפתחה בשנות ה-80 ומערבת שיטות פסיכולוגיות לטיפול המוני מרוכז כגון היפנוזה, פסיכו-דרמה וכן טכניקות מתחום הפסיכולוגיה החברתית. סוג זה של כת יוצר שליטה מזערית בחיי המשתתפים בה (דו"ח צוות משרד הרווחה והשירותים החברתיים, 2011).

בשונה מהסיווג הקודם העוסק במבנה הארגוני של הכת, ישנו סיווג נוסף המתבסס על האידיאולוגיה המונהגת בכת. חסן (1988) מציע צורת מיון המתבססת על האוריינטציה הדומיננטית בכת. לשיטתו, ניתן לחלק כתות לארבע קבוצות עיקריות: (א) קבוצות דתיות: בבסיס כתות אלה ניתן למצוא מערכת אמונות דתית המושתתת על דת קיימת או על דת חדשה לגמרי שהומצאה על-ידי המנהיג, כאשר הדבר המבדיל קבוצות אלה מקבוצות דתיות רגילות הוא השימוש בשבי המחשבתי מטעם מנהיגי הכת; (ב) קבוצות פוליטיות: קבוצות בעלות אידיאולוגיה פוליטית הכוללת מתן תחושת עליונות חברתית. תהליך גיוס החברים בקבוצות אלו מתבצע באמצעות מניפולציות רגשיות וקוגניטיביות. דוגמא לקבוצה מסוג זה ניתן למצוא בנאציזם בתקופת מלחמת העולם השנייה אשר הושתתת על עקרון עליונות הגזע הארי; (ג) קבוצות העוסקות בפעילות חינוכית או פסיכותרפית: קבוצות המציגות עצמן כמסייעות להתפתחות אישית ורוחנית של האדם באמצעות ספרים וסדנאות; (ד) קבוצות מסחריות: כתות אלו מושתתות על השאיפה של בני האדם להשגת רווח כלכלי ומבטיחות לחבריהן עושר. קבוצות אלו מפעילות על האדם מניפולציה הטוענת כי באמצעות רכישת ספרים והשתתפות בסדנאות להצלחה, האדם יממש את שאיפותיו, אך בפועל מטרת הקבוצה הנה יצירת שפע כלכלי עבור מנהיגי הכת וחבריה (דו"ח משרד הרווחה והשירותים החברתיים 2011; "איך פועלות כתות" חוברת מידע, המרכז הישראלי לנפגעי כתות).

יש לציין כי כתות לרוב משלבות בין הסיווגים השונים, כיוון שהאחד מדבר על המבנה הארגוני של הקבוצה ואילו השני מדבר על התכנים הדומיננטיים בה, אך תחומים אלה מתקיימים במקביל. דוגמא לכך ניתן לראות בכתות פתוחות למחצה המבוססות על אוריינטציה דתית כדוגמת הסיינטולוגיה.

ההבדל בין שטיפת מוח לשבי מחשבתי

המרכיב העיקרי אשר קיים בכל סוגי הכתות, בסיווגיהן השונים, הנו השבי המחשבתי. התפיסה הרווחת בקרב כלל האוכלוסייה אודות אנשים החברים בכתות ופועלים באופן אשר פוגע בעצמם או בזולתם היא כי אלו עברו שטיפת מוח, אך ההגדרה הנכונה עבור מצב זה הנה שבי מחשבתי.

ההבדל העיקרי בין שטיפת מוח לבין שבי מחשבתי הנו התהליך הקוגניטיבי שעובר האדם. כאשר אדם נמצא במצב של שטיפת מוח, הוא מודע לכך שהתכנים החדשים אליהם הוא נחשף אינם תואמים בהכרח את מערכת האמונות שלו ולכן בתחילה אינו מציית למנהיג באופן מוחלט ולעיתים אף חש התנגדות לאדם המטיף, אך עם הזמן הוא מפנים את האמונות החדשות. בשונה מכך, כאשר אדם נמצא תחת שבי מחשבתי מלא, הוא מאמין בלב שלם כי האדם המשפיע עליו רוצה בטובתו וכי הוא עצמו פועל מתוך רצון חופשי, כאשר בפועל הוא נשלט בכל תחומי החיים על-ידי אדם אחר (פפר, 2012; "איך פועלות כתות" חוברת מידע, המרכז לנפגעי כתות).

הבדל נוסף בין שטיפת מוח לבין שבי מחשבתי ניתן למצוא באופן בו מתבצע תהליך ההשתלטות על מוחו של האדם ובמהירות התאוששותו ממצב זה. תהליך שטיפת המוח מערב התעללות פיזית ועינויים (Ward, 2000) וכן ההתאוששות קלה ומהירה יחסית. לעומת זאת, תהליך השבי המחשבתי מערב טכניקות פסיכולוגיות ומניפולציות רבות השוברות את המחשבה העצמאית ותהליכי ההתאוששות והחזרה לחשיבה עצמאית אורכים זמן רב ("איך פועלות כתות", חוברת מידע, המרכז הישראלי לנפגעי כתות).

הטכניקות הפסיכולוגיות המופעלות על המגויס לכת בעת יצירת השבי המחשבתי כוללות הפצצת אהבה, שליטה במערכות היחסים החיצוניות לכת, שליטה בזמן הפנוי של האדם וכן טכניקות היוצרות בקרבו תלות ופחד. בשל הצורך של בני האדם לחוש שייכות לקבוצה, חברי הכת יפגינו החל מהשלבים המוקדמים ביותר חיבה ותמיכה כלפי המצטרף החדש, ובאמצעות כך יצרו חיץ בינו לבין סביבתו הקודמת, דבר שיאפשר שליטה מלאה בו בעתיד. טכניקה נוספת להשתלטות על מוחו של המצטרף היא חשיפתו למידע רב ולחוויות רגשיות רבות עוצמה אשר יאפשרו לו להטמיע את מערכת האמונות החדשה ולזנוח את הקודמת. כמו כן, הפחדה הנה טכניקה פסיכולוגית חשובה למניעת עזיבת חברי הכת. ההפחדה מתבצעת באמצעות פיקוח חברתי הכולל הלשנה ודיווח שוטף למנהיג הכת אודות חבריה. פיקוח זה אינו מאפשר

לחברי הכת להביע דעה המנוגדת לאידיאולוגיה המנחה של הכת ובשל כך חברי הכת אינם יכולים להתאגד ולהתמרד כנגד המנהיג ותורתו (Ash, 1985).

מאפייני פגיעות

כתות אמנם משתמשות בטכניקות פסיכולוגיות ומניפולציות לשם גיוס חברים לכת, אך על-מנת שאלו ישפיעו על האדם הוא צריך להיות בעל מאפייני פגיעות מסוימים. מאפייני פגיעות אלה כוללים מצוקה יום-יומית הנובעת מתקופת מעבר בין שלבי החיים השונים, חיפוש אחר משמעות אישית, חוסר באמונה דתית או במערכת ערכים יציבה, משבר משפחתי וכן נטייה לאישיות תלותית (Ash, 1985).

במחקרים רבים נמצא כי אחד המשתנים הגורמים למועדות לכניסה לכת הוא מחסור פיזי או רגשי בדמות אב, דבר הגורם לפרט לראות במנהיג הכת כדמות אב חלופית. כמו כן, נמצא כי צעירים אשר גדלו ללא הכוונה הורית לעצמאות וכאלה שקיבלו חיזוקים חיוביים המותנים בביצועים והתנהגות טובה, היו מועדים אף הם להצטרפות לכת. בנוסף לכך, ניתן לראות כי ישנן תכונות אישיות המאפיינות נפגעי כתות והן נטייה לתלותיות, קושי במציאת משמעות לחיים, סופר-אגו רופף ויכולת נמוכה להכלה של חוסר בהירות במצבים שונים (כפי שאוזכר אצל Ash, 1985). אמיר, בספרו "האיום שבחופש" (1992), מציין כי אין חשיבות לאופי ומבנה המשפחה ממנה הגיע האדם, אך נמצא כי מרבית המצטרפים לכתות חוו חסך בקשר הרגשי עם בני משפחתם, דבר שנטע בהם חוסר ביטחון ואף דיכאון. זהר (1992) מחזק את דבריו באומרו כי מרבית המצטרפים לכת מחפשים קשר אנושי ומוסיף כי מצטרפים רבים מעוניינים באורח חיים טבעי ואקולוגי (דו"ח צוות משרד הרווחה והשירותים החברתיים, 2011).

היקף התופעה בישראל

בשל היעדר בסיס נתונים מסודר, לא ניתן לאמוד במדויק את היקף תופעת הכתות בישראל. הנתונים הקיימים נאספו ואוגדו בידי 'המרכז הישראלי לנפגעי כתות' מתוך דיווחי המשטרה וכן מפניות פרטיות של יוצאי כתות או פניות של קרובי משפחה המעוניינים לחלץ את בן-משפחתם מתוך כת. על-פי ההערכות של 'המרכז הישראלי לנפגעי כתות' פועלות כיום בארץ כ-80 כתות המונות אלפי חברים. לטענתו של ד"ר גבי זהר, התפתחות תופעת הכתות בישראל בשנים האחרונות נובעת מתנאי המציאות הישראלית המאופיינת במשברים ביטחוניים וכלכליים הגורמים לקונפליקטים חברתיים (פפר, 2012). בנוסף, מציין זהר כי החיפוש אחר אושר ומשמעות מוביל את האדם לכמיהה לרוחניות ולסביבה הדוגלת בערכים הדומים לשלו. חברי הכתות, המודעים לצורך זה, חושפים אלפי אנשים לתכני הכת באמצעות קורסים,

סדנאות ולעיתים אף מפגשים אישיים עם המנהיג שמטרתם הגלויה היא לספק אושר ויציבות חברתית וכלכלית, אך מטרתם הסמויה היא גיוס חברים נוספים לכת ושגשוגה (דו"ח צוות משרד הרווחה והשירותים החברתיים, 2011).

נתונים סטטיסטיים שנאספו לאורך השנים אודות אנשים החברים בכתות מצאו כי רוב החברים (64%) בכתות הן נשים (Chambers, Langone, Dole & Grice, 1994, כפי שמוזכר אצל Ward, 2000).

אמיר (1992) טוען כי הגיל הממוצע להצטרפות לכת הינו 25, כאשר מרבית המצטרפים בני 18-28, ומוסיף כי רוב המצטרפים לכתות מגיעים מרקע בינוני עד בינוני גבוה. Lalich (1997) תומכת בממצא זה אודות הרקע הסוציו-אקונומי של חברי כתות באומרה כי גיוס אנשים יצרניים ובעלי אינטליגנציה גבוה יסייע להתפתחותה החברתית והכלכלית של הכת. מתוך כך, ניתן להבין כי נשים בשנות העשרים לחייהן נמצאות בסיכון רב יותר להישאב לכת, בעיקר אם הן בעלות אחד או יותר ממאפייני הפגיעות שהוזכרו לעיל.

חקיקה

כשם שאין בישראל בסיס נתונים מסודר אודות פעילותן של כתות, כך לא קיים חוק כנגד פעילות זו. עם זאת, ישנם חוקים אחרים אשר ניתן לפעול באמצעותם כנגד מנהיגי כתות ובכך להגן על נפגעי הכתות. חוקי הרווחה הנם חוקים המגנים על קטינים וחסויים וכוללים את **חוק הנוער (טיפול והשגחה) התש"ך** – 1960, חוק המאפשר למדינה לפקח על מצבו של קטין אשר נמצא בסכנה גופנית או נפשית באמצעות עובד-סוציאלי ואף להוציאו מביתו במקרה בו הקטין נמצא בסכנה מתמדת או מתגורר במקום המשפיע עליו לרעה. ניתן להחיל חוק זה לשם הגנה על קטינים בכתות מתוך הבנה כי הקטין מתגורר במקום הגורם לו לנזק נפשי או גופני. חוק רווחה נוסף הנו **חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התשכ"ב - 1962**. חוק זה מאפשר למדינה למנות אפוטרופוס במקום או בנוסף להורה שאינו ממלא את חובותיו כלפי ילדו, כך שקטין שאינו מקבל הגנה מספקת וצרכיו החיוניים אינם מסופקים יכול להילקח מידי הוריו ולקבל הגנה מטעם המדינה (דו"ח צוות משרד הרווחה והשירותים החברתיים, 2011). בנוסף לחוקי הרווחה, ישנו **חוק העונשין התשל"ז - 1977**, כאשר הסעיף הרלוונטי לענייני כתות הנו סעיף 375א, הקובע "איסור על החזקת אדם בתנאי עבדות לצורכי עבודה או שירותים, לרבות שירותי מין". חוק זה מדבר על שלילת החירות וההסכמה החופשית מאדם תוך ניצול מצב של חולשה או כאשר ישנם יחסי מרות ותלות בין הפוגע לנפגע. ברור כי אדם אשר נמצא תחת השפעה של שבי מחשבתי אינו יכול להגן על עצמו וחירותו נפגעת, על כן חוק זה יכול לחול על המתרחש בכתות. חוק חשוב נוסף הוא **החוק למניעת הטרדה מינית, התשנ"ח - 1998** המגדיר מהי הסכמה מרצון ומתאר מצבים שיחשבו כהטרדה מינית גם כאשר אלו בוצעו ללא הסתייגות

ברורה של הנפגע וזאת בשל יחסי כוחות שאינם שוויוניים. תיקון לחוק זה שהוחל לאחרונה ומסייע בהתמודדות עם מצבים של הטרדה מינית בכתות, מוסיף כי מעשים בעלי אופי מיני אשר בוצעו בידי אדם המציג עצמו כבעל סגולות רוחניות מיוחדות יחשבו אף הם כהטרדה מינית (דו"ח צוות משרד הרווחה והשירותים החברתיים, 2011).

בארצות-הברית, בדומה למצב בישראל, אין חקיקה מוסדרת אודות ניצול מיני בכתות וישנה בעייתיות בהגדרת יחסי מין בהסכמה בשל עניין השבי המחשבתי. במידה וחבר כת יצהיר במילים או במעשים כי לא הסכים למגע מיני מכל סוג שהוא, ניתן יהיה להוכיח את אשמת הפוגע כמעט ללא קושי. לעומת זאת, כאשר אדם נשלט תחת שבי מחשבתי האופף אותו ומונע ממנו לחשוב באופן רציונאלי ולבחור בחירה חופשית, יהיה קשה להוכיח האם האקט המיני בוצע בהסכמה מרצון או שמא מדובר בהסכמה שאינה מרצון חופשי ולכן הדבר ייחשב כניצול מיני (Boyle, 1998).

מגדר

מעמדן של הנשים נחות משל גברים עוד מימי קדם. כבר בתקופת התנ"ך תוארה חברה פטריארכאלית בה שלטו הגברים ביד רמה בנשים, בעוד הנשים נתפסו כחפץ חסר ערך הנחות אף מהבהמה.

Wollstonecraft (1792) טוענת כי ההבניה החברתית המעמידה את הגברים בעמדת עליונות משתמרת מדור לדור באמצעות החינוך והחוקים MacKinnon (1990) מוסיפה כי תפקידי המגדר הוגדרו בידי גברים על מנת להנציח את שלטונם בנשים וכי התפיסה הפטריארכאלית הרווחת בחברה מעניקה לגברים לגיטימציה לשלוט בתחומי חיים שונים של נשים, לנהוג באלימות כלפיהן וכן יוצרת גבול דק בין יחסי מין מרצון לבין אונס. בנוסף, מקינן טוענת כי המרכיב הדומיננטי בשעבוד נשים בידי גברים טמון בכוחניות המינית אותה הם מפגינים לשם השגת כניעות מוחלטת (ללמוד פמיניזם: מקראה, 2009).

תנועות פמיניסטיות שמו להן למטרה להעלות למודעות את מעמדן הנחות של נשים ולקדמן בחברה. זרמים שונים בתנועות הפמיניסטיות מציגים זוויות ראייה שונות אודות מעמד האישה הרצוי. ישנם זרמים אשר דוגלים בהשגת שוויון מגדרי במערכת הקיימת, בעוד זרמים כגון הפמיניזם הרדיקלי והפמיניזם התרבותי מתמקדים בשונות התרבותית והמגדרית בין המינים ומבקשים להעניק מעמד וזכויות לנשים באמצעות בניית מערכות חדשות אשר אינן מושתתות על ערכים פטריארכאליים ואשר תואמות את אופיין הנשי (רימלט, 2004).

באם תנועות אלה ישיגו את מטרתן באמצעות חקיקה מוסדרת, הנשים יזכו להגנה משפטית רחבת היקף. כמו כן, שינוי בחינוך בעקבות פעילותן של קבוצות אלה עשוי להוביל לשינוי אופי החברה מחברה

פטריארכאלית לחברה בעלת שוויון מגדרי, דבר אשר יבוא לידי ביטוי הן ביחסם של גברים כלפי נשים, והן בתפיסת הנשים את נשיותן, ערכן וכוחן בחברה.

מגדר בכתות

בכתות בכלל, ובכתות דתיות בעיקר, מעמדן של הנשים נחות מזה של הגברים והן נתפסות כמייצגות את הרוע והשטן, כבעלות מוח קטן השווה לחצי ממוחו של גבר וככאלה אשר מדכאות את הגבר ומסיטות אותו מדרכו הרוחנית (Lalich, 1997).

Ward (2000) השווה במאמרו את מערכת היחסים בין מנהיג הכת לחבריה למערכת היחסים בין גבר מכה לאישה המוכה. בשתי מערכות יחסים אלו, המרכיב הדומיננטי ביותר הנו השליטה המתבצעת באמצעות איומים, נטיעת תחושת אשמה בקרב הצד הפגוע וכן מגבלות רבות מטעם הדמות השלטת. כשם שהבעל המכה שולט בכל תחומי חייה של אשתו המוכה, החל ממערכות היחסים החברתיות, דרך שליטה בכספים ועד לדיווח מלא וקבלת אישור לכל פעולותיה, כך קובע מנהיג הכת את עיסוקם של חברי הכת, שולט בכספיהם ומבודד אותם מהסביבה שאינה חלק מהכת. בשני המקרים, מטרת הבידוד החברתי הנה למנוע חשיבה ביקורתית של האדם אודות מערכת היחסים ההרסנית בה הוא נמצא. מרכיב נוסף הדומה בשתי מערכות היחסים האלה הוא ההתעללות של הדמות הדומיננטית בקורבן. התעללות זו באה לידי ביטוי בתחומים שונים: החל מהתעללות פסיכולוגית ורגשית באמצעות הפעלת מניפולציות הגורמות לקורבן לחוש אשמה ובושה, אלימות פיזית ועד לניצול מיני. כל אלו משמרים את יחסי הכוחות של שליטה למול כניעה.

חוקרים רבים מניחים כי רוב הכתות מנוהלות בקווים פטריארכאליים והעובדה כי רוב הקורבנות הן נשים מחזקת הנחה זו. הסבר אפשרי לכך ניתן למצוא בדבריו של Ward באומרו כי יחסי הכוחות הפטריארכאליים הנהוגים בחברה באים לידי ביטוי גם בכתות. (Ward, 2000). Lalich (1997), מוסיפה פן משמעותי ביחסי הכוחות בכת וטוענת כי שליטה בחיי המין של אדם הנה הרמה הגבוהה ביותר של שליטה.

מהו ניצול מיני?

Lalich (1997) מגדירה ניצול מיני כאקט אלים (מילולי או פיזי) בעל אופי מיני אשר מבוצע בכפייה וללא הסכמה מפורשת אותו מבצע התוקף כלפי אדם שנתפס בעיניו כחלש ממנו ואשר משמש כאמצעי להפגנת שליטה על הקורבן והשפלתו. היא מוסיפה וטוענת כי צרכים אלו, מודעים או בלתי מודעים, לרוב אינם נובעים מדחפים מיניים בלתי נשלטים, אלא יכולים לנבוע מדחפים פסיכולוגיים, פיזיולוגיים ואף כלכליים. מרבית הקורבנות בעבירות מין הן נשים וילדות וזאת בשל האופי הפטריארכאלי של החברה

המציג גבריות בצורה כוחנית למול רצונם של הגברים בכניעות נשית. בנתוני 'מרכז הסיוע לנפגעות תקיפה מינית' פורסם כי שבשנת 2013 87% מסך הפניות למרכז היו פניות של נשים. בנוסף, הסטטיסטיקה מעידה כי רוב התקיפות מבוצעות בידי אדם המוכר לקורבן, כאשר ב-1% מהמקרים הפוגע הנו סמכות דתית או רוחנית וב-3% מהמקרים הפוגע הנו מטפל רגשי או גופני.

בעבר, לא הייתה הכרה בהתנהגויות מסוג זה כהתנהגויות פוגעניות החודרות את האוטונומיה של האישה הנפגעת, פוגעות בדימוי העצמי שלה ובביטחון שלה במיניותה. בשנת 1988 התקבל לראשונה בישראל חוק העוסק בשוויון הזדמנויות מגדרי אשר התייחס להטרדות מיניות במקום העבודה ולאחר עשר שנים התקבל חוק משלים העוסק בהטרדות מיניות לסוגיהן השונים בכל הקשר, כולל בחיי הנישואין. חוקים אלה מושתתים על חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, התשנ"ב ומטרתם להגן על הפרט מפני חדירה לחירותו המינית ופגיעה בכבודו באמצעות כפייה מינית ('החוק הישראלי למניעת הטרדה מינית: היכן אנחנו במלאת לו עשור?' בתוך משפט ועסקים ט' 9, 2009).

ניצול מיני בכת

נושא המיניות בכת מעוגן במערכת חוקים נוקשה הקובעת מה מותר ומה אסור בתחומי החיים השונים. כחלק ממערכת חוקים זו, ישנם חוקים הנוגעים לאינטימיות ולמערכות יחסים של חברי הכת. החוקים אינם מתמקדים בנושא המין בלבד אלא חולשים על שדה רחב של התנהגויות, ביניהן קוד הלבוש וההתנהגות הרצויה בסיטואציות שונות (פפר, 2012). מטרת חוקים אלו הנה לשרת את מטרות המנהיג והכת, החל מסיפוקו האישי של המנהיג, דרך שליטה ובידול חברי הכת מהסביבה החיצונית ועד להרחבת הכת באמצעות ילודה (Lalich 1997; הדו"ח צוות משרד הרווחה והשירותים החברתיים, 2011).

השליטה בחיי המין של חברי הכת משמשת להשגת כניעות מוחלטת למנהיג וכן להטלת סנקציות על חברי כת שאינם מתנהגים בהתאם לחוקים. דוגמא לכך ניתן למצוא בכת שהונהגה על-ידי גואל רצון, בה יחסי המין עם המנהיג ולידת ילדיו הייתה פריווילגיה אשר שמורה לנשים הנאמנות לו ביותר, בעוד הנשים אותן חשב למרדניות לא הורשו לקיים עמו יחסים וללדת את ילדיו (מירים, 2012).

ניצול מיני בכתות מאופיין בשליטה קבועה ומתמשכת על חיי המין של חברי הכת בידי המנהיג. הניצול המיני יכול לבוא לידי ביטוי במספר דרכים: הראשונה נוגעת להחלטת המנהיג מי רשאי לקיים מגע מיני, באיזה אופן ועם מי הדבר מותר. כמו כן, לעיתים מנהיג הכת הוא המחליט על נישואיו לאישה או על נישואי חבר כת אחר לאישה ואף מתיר את אונס האישה במערכת יחסים זו. הדרך השנייה נוגעת לביטויי מיניות של המנהיג כלפי חברי הכת, החל משימוש של המנהיג בביטויים מילוליים בעלי אופי מיני כלפי

חברי הכת ועד לכפיית קיום יחסי מין מלאים (אינוס) שלעיתים מתאפיינים באופי סדיסטי תוך התשה פיזית ונפשית של האישה. דרך נוספת של ניצול מיני בכת הנה שליחת חבריה לעבודה בזנות לשם כלכלת הכת (Lalich, 1997).

Lalich טוענת כי הניצול המיני בכתות מתבצע בשלב מתקדם לאחר שנבנתה מערכת יחסים של אמון וקרבה בין הקורבן לבין מנהיג הכת וחבריה, אך חשוב לציין כי לעיתים הניצול המיני נובע מתוך פחד ולא מתוך תחושת אמון. בנוסף, ניתן לראות כי פעמים רבות חברי הכת רואים את יחסי המין עם המנהיג ככבוד וכפרס המעניק להם דרגת רוחניות גבוהה יותר. כמו כן, התפיסה הרווחת בקרב חברי הכת הנה כי קיום יחסי המין מאפשר למנהיג להגיע לשלווה ופניות לעבודתו הרוחנית. כל אלו מעניקים לגיטימציה לקיום יחסי המין, בין אם מרצון חופשי ובין אם לא, ומשמרים את הניצול המיני בכת. עוד היא טוענת כי השגת כניעות מינית הנה השלב האחרון בהפיכת אדם, גבר או אישה, לאובייקט ללא אישיות אינדיבידואלית ורצון חופשי. מחקרים מראים שכ-40% מכלל הנשים עברו ניצול מיני לסוגיו בעת שהותן בכת, אך נתון זה אינו סופי כיוון שהמחקר בנושא הניצול המיני בכתות נמצא בשלבו הראשוני ולכן סביר כי מספר זה יעלה עם התפתחות המחקר. (Lalich, 1997). ההתעללות מינית היא תופעה המתקיימת כחלק מסדר היום בכת ומשקפת את נאמנותה של האישה אל המנהיג, דבר אשר לעיתים יוצר דיסוננס בין רגש הנאמנות והאהבה כלפי המנהיג לבין תחושותיה האישיות.

לסיכום, תופעת הכתות הנה תופעה מורכבת ביותר אשר האלמנטים הדומיננטיים בה הם שליטה ושעבוד של חברי הכת בידי מנהיג הכת ופעיליו באמצעות שבי מחשבת. הטיפול בתופעה זו אינו מוסדר על-פי חוק, דבר המקשה על האפשרות להגן על הקורבנות, אם כי ישנם תיקונים קלים בחקיקה לטובת נפגעי הכתות. נושא המגדר בולט אף הוא בכתות כיוון שמרבית הקורבנות הן נשים צעירות אשר חלק גדול מהן חווה ניצול מיני כזה או אחר בעת שהותן בכת.

אנו רואות חשיבות רבה מאד בחקר תופעת הכתות. אנו מאמינות כי באמצעות מחקר, תופעה זו תעלה לדיון בסדר היום הציבורי ותוכר כבעיה חברתית משמעותית אשר יש להשקיע משאבים שונים כדי לטפלה. בנוסף, בחרנו להציג במאמר זה את הפן האנושי העומד מאחורי הפן התיאורטי של כתות. אנו מאמינות כי באמצעות הצגת סיפורי מקרה ניתן להבין לעומק את תופעת הכתות בכלל, ואת אופי הניצול המיני בהן בפרט, שכן הניצול המיני בכת נעשה בחלק מהמקרים מהסכמה שאינה מרצון חופשי אלא מרצון הנובע משבי מחשבת.

מטרת המחקר הנוכחי הנה הצגת תופעת הכתות תוך מתן דגש על הניצול המיני המתבצע בחברי הכת באמצעות קשת רחבה של התנהגויות חודרניות בעלות אופי מיני המתבצעות לרוב בידי המנהיג. בשל

העובדה כי נושא זה אינו מקבל חשיפה מספקת וכי ישנם מאמרים מעטים בלבד בשפה העברית, ראינו חשיבות רבה לחקור את נושא הכתות ובאמצעות כך להעלות את המודעות לנושא בכלל, ובין חברינו הסטודנטים אשר נמצאים פעמים רבות בצומת דרכים ולכן עלולים להיות פגיעים יותר להישאבות לכת בפרט.

שיטת המחקר:

בחרנו לחקור את נושא הניצול המיני של נשים בכתות מתוך הבנה כי תופעת הכתות רחבה בהרבה ממה שידוע באוכלוסיה, וכי תופעה זו כוללת בתוכה ניצול מיני של קורבנות הכת, נושא שאינו מדובר דיו. באמצעות מחקר איכותני הבוחן את תופעת הכתות בישראל על מאפייניה השונים, התאפשר לנו להבין ולגעת בהיבטים שונים של התופעה, החל משלבי הגיוס לכת, דרך החיים בה ועד לשחרור ממנה. על מנת להציג רקע נרחב על התופעה, סקרנו בתחילה מאמרים ומחקרים מהארץ ומהעולם העוסקים בנושא זה, לאחר מכן ראינו חמש נשים יוצאות כת ולבסוף ניתחנו את המידע שאספנו.

אוכלוסיה, מדגם וגיוס המרואיינות

במטרה להבין לעומק ולשפוך אור על תופעת הכתות בישראל בכלל, ועל תופעת הניצול המיני בהן בפרט, פנינו למספר נשים אשר היו חברות בכתות שונות בארץ ומצאו את דרכן החוצה. לשם שמירה על פרטיותן, שמות המרואיינות בעבודה זו הנם שמות בדויים. המרואיינות, חמש נשים בגילאי 29-41. שלוש מהן (אדווה, מיטל ויערה) היו חברות בכת של גואל רצון שהייתה כת פוליגאמית סגורה שכללה רק נשים מלבד מנהיג הכת גואל רצון, ובבסיסה הישענות על הדת היהודית. מרואיינת נוספת, הילה, השתייכה לכת הרא-קרישנה הממוקמת בחריש בהנהגתה של דורית לובן. כת זו הנה כת סגורה שממשיכה לפעול גם כיום ומושתתת על תודעת קרישנה, אך בשונה מקבוצות אחרות המאמינות בתודעה זו, דרך התנהלות הקבוצה בחריש מכילה מאפיינים כיתתיים רבים. המרואיינת האחרונה, נטלי, השתייכה לכת "אנשי הדרך" בהנהגתה של אילנה פרישווסר (כיום נקראת אילנה שיר). כת זו ממשיכה אף היא לפעול כיום ומהווה כת פתוחה בעלת אוריינטציה תרפויטית.

לצורך עריכת המחקר בנינו ראיון המאגד לתוכו שאלות אודות חיי הנשים טרם ההצטרפות לכת לשם זיהוי מאפייני הפגיעות, חייהן בצל הכת וכן השפעת החיים בכת על תפיסת המיניות שלהן בצאתן ממנה. בראיון התמקדנו בנושא הניצול המיני שחוו נשים אלה בכת, תוך בחינת ההבדלים המגדריים בקרב חברי הכת, וכן שמנו דגש על נושא הבחירה החופשית בקיום היחסים למול בחירה שאינה מרצון מלא בשל שבי מחשבתי בו היו שרויות הנשים בעת שהותן בכת.

בכדי למנוע פגיעה נוספת בנשים אשר חוו טראומה קשה, פנינו לגופים המסייעים לנשים אלו להתמודד עם הטראומה ולהמשיך את חייהן לאחריה. לשם כך יצרנו קשר עם ד"ר גבי זהר, עובד סוציאלי מוסמך ויועץ מטעם 'המרכז הישראלי לנפגעי כתות', המטפל באופן פרטני וקבוצתי ביוצאי כתות ובמשפחותיהם, וזאת לשם מציאת מרואיינות אשר עיבדו את הטראומה ומוכנות לדבר עליה. כמו כן, פנינו לנשים אשר מספרות את סיפורן האישי בצל הכת בהרצאות, ספרים או כתבות. בעת יצירת הקשר הראשוני, הסברנו לנשים אלו אודות המחקר אותו אנו עורכות וביקשנו את הסכמתן להשתתף במחקר. חמש מתוך הנשים נתנו הסכמתן להתראיין ואף הביעו מוטיבציה רבה לכך בשל רצונן להעלות נושא חשוב זה למודעות הציבור. שתי נשים נוספות הביעו עניין בהשתתפות במחקר, אך הדבר לא התאפשר לבסוף בשל פערים גיאוגרפיים וחוסר ידיעה על רמת עיבוד הטראומה שעברו שמנעו מאיתנו להיפגש עמן.

איסוף הנתונים

טרם התחלנו לראיין, ערכנו דף שאלות המקיף את הרקע ממנו הגיעו הנשים וכן שאלות אודות חייהן של הנשים טרם ההישאבות לכת, החיים בתוכה וכן חייהן לאחר השחרור ממנה, תוך הסתמכות על הרקע התיאורטי. רק לאחר שקיבלנו את אישורה של מנחת המחקר ד"ר גילה אמיתי לראיין על-פי שאלון זה, יצאנו לדרך.

את כל אחת מהנשים שראיינו פגשנו בנפרד, במקום אותו בחרה המרואיינת, וזאת על-מנת שתחוש בטוחה ובעלת שליטה וכן כדי שתרגיש נוח לספר את סיפור חייה. טרם התחלת כל ראיון, ביקשנו את אישורה של המרואיינת להקליט את הראיון באמצעות רשמקול על מנת שנוכל לתמלל אותו ולהשתמש בנאמר לצורך המחקר, ואכן ניתן לנו אישור לכך. כמו-כן, לפני תחילת הראיון ביקשנו מהמרואיינות להרגיש בנוח לענות לנו כפי רצונן ויכולתן, והסברנו להן כי הן אינן מחויבות להשיב על השאלות עליהן אינן מרגישות נוח להשיב.

הראיונות נערכו כשיחה בגובה העיניים תוך הכוונה לשאלות מתוך הראיון המובנה. בעת הראיונות אפשרנו לנשים לספר חוויות נוספות מחייהן בכת אותן מצאו לנכון לשתף, ואף אפשרנו להן לגעת בנושאים נוספים בהם לא נגענו מפורשות, בעודנו קשובות ורגישות כלפי הנשים, ללא שיפוטיות וללא ביקורת. הראיונות סיפקו לנו תמונה מלאה אודות החיים בכתות והניצול המיני בהן בפרט, דבר שאפשר לנו להבין את הגורמים אשר הניעו נשים אלה להישאב לכת, את עומקו של השבי המחשבתי בו היו שרויות ואת הזוועות המתרחשות בכתות שונות אשר אין הציבור מודע לחומרתן ולצלקות שהן מותירות.

ניתוח הנתונים

לאחר ביצוע הראיונות, הקשבנו להקלטות ותמללנו אותן מילה במילה לכדי חמישה פרוטוקולים. את הפרוטוקולים בחרנו לנתח באמצעות ניתוח נושאי (שקדי, 2003), תוך התמקדות בדברי המרואיינות על מנת לקבל תמונה מלאה אודות חוויותיהן האישיות בתוך המציאות אליה נקלעו. לרוב, השתמשנו בניתוח קטעי טקסט על-מנת להתייחס להקשר הרחב בו נאמרו הדברים, אך כאשר נתקלנו בביטויים אשר חזרו על עצמם מספר פעמים אצל המרואיינת עצמה, או אצל מספר מרואיינות, בחנו את סיבת השימוש דווקא בביטוי זה ואת סיבת חזרתו, תוך ניסיון להבין את משמעותו העמוקה.

קראנו בקפידה מספר פעמים את חמשת הפרוטוקולים, וזאת לשם שימת לב לכל פרט ופרט, דבר אשר סייע לנו לערוך השוואות והיקשים מתוך כל סיפור בפני עצמו, ובין הסיפורים השונים של חמשת הנשים המרואיינות. בעת הקריאה, רשמנו תזכורות והערות שסייעו לנו לשמור על רצף רעיוני מובנה.

בתחילת הניתוח, ערכנו רשימת קטגוריות אשר תאמו את תתי-הנושאים מפרק המבוא, מתוך כוונה לסווג לתוכן קטעי טקסט חשובים מתוך הפרוטוקולים. ליקטנו מתוך תמלולי הראיונות קטעים הרלוונטיים לנושאים אותם סקרנו במבוא, וכן ציטוטים אודות החיים בכת, הניצול המיני בה ותפיסת העצמי והמיניות לאחר השחרור - נושאים אותם בחרנו לחקור לעומק במחקר זה. בעת תהליך הקריאה וקידוד הנתונים לקטגוריות, הוספנו נושאים נוספים אשר חשבנו לרלוונטיים לשם יצירת תמונה מלאה של תופעת הכתות. כל הציטוטים המובאים במהלך העבודה מוצגים כלשונם, כפי שנאמרו על-ידי המרואיינות, פרט לתיקוני שפה קלים.

לאחר תהליך הניתוח הראשוני, התחלנו למפות את הקטגוריות שבנינו, תוך בדיקה אילו קטגוריות משתלבות זו עם זו ואילו נפרדות זו מזו. בחרנו בסידור לפי קטגוריה, בו נוכל להציג נושא רחב ותחתיו לערוך השוואה בין חוויותיהן ורגשותיהן של הנשים אותן ראיינו. כמו-כן, שמנו דגש על שמירת ההקשר המקורי של דברי המרואיינות כדי לאפשר לקורא הבנה מעמיקה של הסיטואציה בה אירע המקרה המדובר, וכדי לשקף ברמה המדויקת ביותר את נקודת מבטה של המרואיינת וחוויותיה האישיות.

בשלב הבא, התמקדנו בשילוב בין המסגרת המושגית אותה חקרנו בעת סקירת הספרות לבין הנתונים שאספנו בשטח. בחנו לעומק האם דברי הנשים תאמו לסקירה שערכנו בשלב הראשוני, תוך פתיחות לנושאים, מושגים והבחנות עליהם לא חשבנו קודם לכן, ובעת הצורך אף הוספנו כיווני חשיבה חדשים.

לבסוף, לאחר שערכנו את הממצאים לפי נושאים, וכן לפי חשיבותם לנושא המחקר שלנו, דנו במשמעות העומדת מאחורי כל ממצא. בחנו האם הממצאים תאמו את מחשבותינו אודות תופעת הניצול המיני בכתות טרם תחילת המחקר, ומצאנו כי תופעה זו רחבה ומורכבת מכפי שחשבנו בתחילה.

פירוט נרחב של דברי המרואיינות, תוך שמירה על ההקשר בו נאמרו הדברים, מספקים לא רק את הסיפור האישי והאנושי של חמשת הנשים אותן ראינו, אלא גם תומכים באמינותו של מחקר זה.

סוגיות אתיות

כאשר פנינו לחקור את נושא הניצול המיני בכתות באמצעות ראיונות עומק אישיים, ניצבו בפנינו מספר סוגיות אתיות. המרכזית שבהן הייתה החשש כי השתתפות במחקר עלולה לסכן את מצבן הנפשי של הנשים יוצאות הכת בשל שחזור הטראומה בעת הראיון. לשם כך, נעזרנו בצוות 'המרכז הישראלי לנפגעי כתות' אשר הפנה אותנו לנשים יוצאות כת אשר עיבדו את הטראומה והסכימו להתראיין ולספר את סיפורן. בנוסף, פנינו לנשים אשר חשפו זה מכבר את סיפורן בפומבי באמצעות הרצאות, ספרים וכתבות.

בשל היות הנושא אישי ורגיש מאד, הובטחה למשתתפות במחקר סודיות, ושמות המרואיינות בעבודה זו בדויים ופרטים נוספים העלולים לחשוף את זהותן לא נכתבו.

את הראיונות ערכנו מתוך הקשבה, רגישות וכבוד כלפי הנשים שבחרו לשתף אותנו בסיפורן האישי והכואב. כאשר הן היו זקוקות להפסקה, עצרנו את ההקלטה ונתנו להן זמן לנוח ולהתארגן מחדש, ואלו המשיכו כאשר היו מסוגלות לכך.

על-אף המורכבות האתית בעריכת ראיונות עומק אישיים עם נשים שעברו טראומות מיניות ונפשיות קשות, אנו מאמינות כי זו הדרך היחידה בה ניתן לשקף את המציאות העגומה של חיים בתוך כת. ללא הראיונות, לא היינו יכולות להבין את עומקה של התופעה, ואת החוטים הדקים שטווים את דרכם של אנשים לתוך רשת הכת, ממנה כמעט ואין דרך יציאה. בנוסף, חשנו כי הנשים שבחרו להשתתף במחקרנו, עשו זאת מתוך תחושת שליחות פנימית, מתוך שאיפה הזהה לשלנו, להעלות את המודעות לנושא הכתות על כל היבטיה ואף לנסות לקדם חקיקת חוקים בנושא, זאת לאור תחושת חוסר הצדק שחוו מהמערכת המשפטית. לבסוף, הן סיפרו על תחושה של שחרור בסיפורן את חוויותיהן הקשות מהכת מחדש, וכן על תחושת העצמה כאשר סיפרו על כוחן ועל המקום בו הן נמצאות היום, דבר שאישש כי בחירתנו בעריכת ראיונות שכאלו הייתה נכונה.

ככל שהעמקנו בנושא, התחזקה בנו, כמעט כמו בנשים ששרדו את הכת, תחושת השליחות להעביר את המסר ולהגביר את המודעות. אנו מאמינות בלב שלם שכדי למנוע הישאבות של אנשים נוספים לכתות

הרבות הפועלות בארץ ובעולם, וכדי לסייע לאלו שנקלעו לכת ולמשפחותיהם, יש לחשוף פרטים רבים ככל האפשר אודות התופעה, וחשוב מזה - את הסיפור האישי, האנושי והנוגע של נפגעי הכתות. אנו מקווים כי מחקרנו זה יסייע ולו במקצת להעלות את המודעות לתופעה.

ממצאים

מי הן המרואיינות

במחקר ראיינו חמש נשים אשר שהו בכתות שונות ולאורך פרקי זמן שונים על מנת לקבל תמונה רחבה אודות הניצול המיני המתרחש בכתות בישראל. שלוש מתוך הנשים היו חברות בכת של גואל רצון. אדווה, כיום בת 34, נחשפה למנהיג הכת גואל רצון בהיותה תלמידה בת 16.5 ושהתה בכת 12 שנים. שוחררה מהכת עם חמשת ילדיה אותם ילדה לגואל רצון. כיום היא מתפרנסת מהרצאות אודות חייה בצילו של גואל רצון ולומדת תואר ראשון בפסיכולוגיה. מיטל, בת 35 כיום, הכירה אף היא את גואל רצון בהיותה תלמידה בת 17 ושהתה גם היא 12 שנים בכת זו. למיטל אין ילדים מגואל רצון, וכיום, לאחר שסיימה תואר ראשון במשפטים, היא החלה את שלב ההתמחות. יערה, כיום בת 35. כמו קודמותיה, נחשפה לגואל רצון בהיותה תלמידה בת 17 ושהתה בכת תחת צילו 12 שנים. ליערה חמישה ילדים מגואל רצון. לאחר שחרורה מהכת חזרה לקיבוץ בו גדלה ועבדה בבתי הילדים בקיבוץ, ומזה שלוש שנים מקיימת הרצאות אודות חייה בכת וכן מלווה את ההצגה "שייכת", המבוססת על יומניה מתקופה זו, בכל רחבי הארץ. שלושתן, יחד עם עשרות נשים וילדים, שוחררו מכת זו על-ידי המדינה בתאריך 12 לינואר 2010 במבצע "גאולה מרצון" שתוכנן בקפידה לאורך זמן וכלל צוותי משטרה ורווחה רבים ואף זכה לסיקור תקשורתי נרחב.

נטלי, בת 30 כיום, הכירה את מנהיגת כת "אנשי הדרך", אילנה פרישווסר (אשר נקראת כיום אילנה שיר), בהיותה בת 23. היא שהתה בכת זו כ-3 שנים והיום היא לומדת קרימינולוגיה וחינוך, מתפרנסת מעט מהרצאות אודות סיפור חייה ובעיקר מקצבת נכות אותה מקבלת מביטוח לאומי בשל מצבה הנפשי הנובע מחייה בצל הכת.

הילה, בת 41, נשואה ואם לארבעה ילדים, שהתה בכת הרא-קרישנה הממוקמת בחריש יחד עם משפחתה כשנה ושמונה חודשים, אך נחשפה למנהיגת הכת ולתכניה שנתיים קודם לכן. כיום אינה עובדת מתוך אמונה מלאה בחינוך ביתי עבור ילדיה.

מאפייני פגיעות

כפי שנאמר בסקירת הספרות, גילינו בראיונות כי רוב הנשים איתן דיברנו היו במשבר רגשי או חיפוש אחר דרך רוחנית בעת שהכירו את מנהיג הכת, וכן חוו בעברן טראומה או קשר הורי לקוי. כך, למשל, תיארה נטלי את הימים בהם הכירה את אילנה, מנהיגת כת "אנשי הדרך" ואת הדרך בה סייעה לה כביכול, בעודה שובה אותה בשבי מחשבתי:

"הגעתי אליה כי הגעתי למצב נפשי 'על הפנים'. הייתי מכורה קשה לאלכוהול וסמים. היא גמלה אותי מסמים, היא לימדה אותי לאכול, לשתות, לנשום מחדש, עשתה בשבילי עולם".

נטלי מוסיפה ומתארת כי גם הקשר הרגשי עם משפחתה היה רעוע באותם ימים באומרה: "עם אמא שלי תמיד היה לי קשר אמביוולנטי, יחסי אהבה-שנאה, תמיד היה בנינו נתק", וכן מספרת על טראומה מינית אותה חוותה בגיל 8, אשר לא זכתה להתייחסות וטיפול במהלך השנים. בדומה לנטלי, יערה מתארת את החסך ההורי שחוותה החל מגיל צעיר ועד לרגע בו פגשה את גואל רצון ובעיקר את היעדר דמות האב:

"החל מכיתה א' אני חווה את הבית כמקום מאד מאד קשה. אבא שלי היה אדם מתעלל נפשית מאוד.... ובעצם מגיל מאוד צעיר גדלתי כילדה מאד מאד מפוחדת בלי שום ערך עצמי, בלי שום כלים לחיים, לא הייתה בבית גם אף פעם תחושה של משפחה.... אני זוכרת (את) השנים, כל היסודי וגם התיכון היו מאוד קשות".

חשוב לציין כי לעיתים כלל לא מדובר בתקופת משבר, אלא בחיפוש אחר דרך חיים רוחנית. הילה, יוצאת הכת של חריש, אמנם מתארת חוויית ילדות לא פשוטה וחסך אימהי גדול, אך היא מוסיפה כי בעת חשיפתה למנהיגת הכת, דורית לובן, היא ומשפחתה כלל לא חוו משבר רגשי, אלא חיפשו אחר הדרך הרוחנית המתאימה להם. היא מדגישה כי:

"יש תפיסה מסוימת שצריך לדבר עליה שאנשים שנכנסים לכתות הם אנשים חלשים והם במצוקה, זה ממש לא בהכרח... לנו לא היה שום משבר, להיפך היינו מרוצים במקום שגרנו בו, אבל כן, חיפוש רוחני מלווה אותי עד היום".

אדווה גם היא לא הכירה את מנהיג הכת מתוך משבר אישי, אלא מתוך רצון שזה יסייע לחברה המכור לסמים, אך כאשר פגשה בגואל רצון, היא חשה משיכה עזה לפן הרוחני שעטף אותה מכל עבר. היא מתארת את החוויה כך:

"זה פתאום הרגיש שיש כאן תשובה לכל השאלות שלי, הכל נצבע באור אחר... החוקים לגמרי השתנו ואתה חייב מישהו שידריך אותך".

דרכי הישאבות ושבי מחשבת

נוכחנו לראות כי כל חמשת הנשים הכירו את מנהיג הכת דרך חברים. נתון זה מסביר את האמון המהיר והיעדר החשד שניתן במנהיג, שכן הן הכירו אותו בהמלצת אדם קרוב עליו סמכו וידעו כי אותו מנהיג סייע לו. המרואיינות כולן גוללו סיפור דומה מאד מהרגע בו פגשו את מנהיג הכת ועד לרגע בו הצליחו לצאת ממנה. הן סיפרו אודות הקצב הזחלני והמניפולציות הרבות שהופעלו עליהן בכניסתן לכת, שגרמו להן לפספס את הנורות האדומות שנדלקו בדרך ולהתעלם מאלה שכן הצליחו לזהות. מיטל תיארה חוויה זו כך:

"מנורות אדומות לא הפסיקו לדלוק אצלי, אבל בגלל שגואל הילך בזהירות ובקפדנות... הוא עוד לא עשה זאת בכפייה ותחת לחץ, הוא עשה את זה בדרך שלאט-לאט אולי אנחנו נבין שזאת הדרך הנכונה ללכת בה, חלק בא משכנוע וחלק מזה שזה היה בזהירות, שהוא לא הלך לקיצון".

כמו-כן, כולן, ללא יוצאת מן הכלל, תיארו את חוויתן בכת כחוויה מתמשכת של השפלה וכוחניות, וכן משטר אותו כינו רובן כ"הפרד ומשול" שמטרתו הייתה לנתק אותן מכל עברן וכן מאנשי הכת האחרים, על-מנת שיישארו נאמנות למנהיג.

המרכז הישראלי לנפגעי כתות מתאר בספרו "איך פועלות כתות" מספר טכניקות בהן משתמש מנהיג הכת לשם שליטה בלעדית ומוחלטת שלו על חברי הכת. הטכניקות הללו מבוצעות באופן שיטתי וסמוי, כך שכמעט בלתי אפשרי להבחין בהן ולהתנגד אליהן. אחת הטכניקות הבולטות הנה 'הפצצת אהבה', כאשר מבעד לאהבה זו מבצבים ניצנים של שליטה, כפי שתארה זאת אדווה באומרה:

"אין ספק שהרגשנו שמחה חסרת פרופרציות למציאות, הרגשנו פתאום נורא נורא טוב. כי זה מה שמנהיג כת עושה. הוא עושה לך "היי", הוא יודע איך להפציץ אותך באהבה. ואתה לא שם לב שבין הפצצת האהבה הזאת הוא מתחיל להגביל אותך ומתחיל להתנות לך, וההתניות נעשות בסמוי, אתה לא מרגיש".

טכניקה מרכזית נוספת הנה ניתוק מקשרים חיצוניים. הרחקת האדם אשר נכנס לכת מבני משפחתו ומחבריו נעשית אף היא לשם יצירת שליטה של המנהיג, תוך יצירת הפרדה מוחלטת בין החיים בכת לבין

החיים בעולם שמחוצה לה. תהליך זה הוא מניפולטיבי, ונעשה תוך שכנוע האדם הנשבה כי אנשים הם רעים מטבעם וכי רק המנהיג יכול להשרות על השבוי חיים טובים יותר. לעיתים ישנו אף שימוש בהשתלת זיכרונות כוזבים אודות פגיעה מינית מצד משפחותיהם של הנשבים, כפי שסיפרו לנו הנשים איתן דיברנו. מיטל, למשל, מספרת כי גואל רצון טען שהוריה הם האויבים הגדולים ביותר שלה, מהם היא צריכה להיזהר, וכי ככל שהתרחקה מהם, כך היא התקרבה אליו. את התהליך הזה היא מסכמת במילים:

"הוא בידל אותי מהכל, לקח לי את הקרקע שאני יכולה לעמוד עליה יציב והחליף בקרקע מעורערת שלא זיהיתי".

נטלי מתארת אף היא כיצד אילנה, מנהיגת הכת, דאגה להרחיק אותה מקרוביה, תוך השתלת זיכרונות כוזבים אודות התעללות מינית במשפחתה. בעודן מסתכלות יחד על תמונה משפחתית, אמרה לה אילנה:

"תראי איך אחותך פוחדת ממנו (מאבא), הדם ברח ממנה'... היא אומרת לי: 'תראי טוב, נו מה נראה לך, ברור שהוא אונס אותה, אם הוא אונס אותך הוא אונס גם אותה'... זו הייתה הפעם הראשונה שנתקלתי בכלל במושג אונס במושג האונס בתוך המשפחה, זה היה הלם טוטאלי. אבא שלי בחיים לא אנס אותי... אני מתחילה להתנגד, בחיים הוא לא אנס אותי בטח לא את אחותי. היא אומרת לי 'מה את בהלם, למה את המומה, כבר אמרנו שיש לך מערכת יחסים אינטימיים עם אבא שלך, דיברנו על זה הרבה פעמים'".

גם הילה תיארה חוויה דומה בכת הרי-קרישנה-חריש, וכשנשאלה האם מנהיגת הכת הצליחה להשתיל בה או בבעלה זיכרונות כוזבים אודות ניצול מיני שחוה מצד משפחתם, ענתה:

"לי לא, לבעלי כן, אבל זה לא היה באמת. היא הצליחה להשתיל זיכרונות כוזבים. כשהוא גילה את זה הוא ניתק את הקשר עם אבא שלו".

כל אחת מהן בנפרד, סיפרה כיצד מנהיג הכת ידע לזהות את נקודות התורפה שלה ולקרוא אותה כספר פתוח, דבר אשר חיזק את השבי המחשבתי בו היו שרויות. הן אמרו כי לא רק שמנהיג הכת ידע על אילו נקודות רגישות ללחוץ ואילו חסכים למלא, אלא הן גם ידעו שברגע שהוא ידע כיצד לקרוא אותן, הן לא יוכלו עוד לחשוב מחשבות עצמאיות, ובוודאי לא מחשבות המתנגדות לדרכו, כיוון שיהיה לכך מחיר. הילה סיפרה על מנהיגת הכת:

"היא ידעה כל אחד את הניואנסים, איפה הקשיים שלו, עם איזה הורה ומאיזה מקום הוא בא, והיא ידעה ללחוץ על כפתורים רגשיים מאוד חלשים אצל כל אחד".

נטלי תיארה אף היא תמונה דומה:

"היא פשוט למדה אותי. היא לקחה את כל החלקים מהילדות שלי, ולמדה את האופי שלי והחוויות שלי וניצלה את זה לטובתה".

דוגמא לכך ניתן לראות גם בסיפור של יערה, שסיפרה כי הדבר ששבה אותה יותר מכל היה הצעתו של גואל רצון שתצטרף למשפחתו. כנערה המגיעה מבית מתעלל, כל שחלמה עליו היה משפחה והגנה.

"זה היה בפגישה השנייה בנינו, הוא שאל אם אני רוצה להיות חלק מהמשפחה שלו, וזה מה שקנה אותי, ממש זה. כי זה מה שהיה חסר לי, זה ממש ריגש אותי. ברגע שהוא הציע לי את זה הרגשתי כאילו התעוררתי מחלום רע ואני פתאום בגן עדן".

על הקושי בשבי המחשבתני אמרה מיטל: *"אם אני כל כך חשופה משמע שעכשיו אני צריכה להיות מאוד זהירה במה שאני חושבת ומרגישה, יש מישהו שקורא אותי, יש מישהו שגם אם אני לא אשב עם המחשבה והרגש שלי כמו שהוא רוצה, לא רק שהוא ישים לב, הוא גם יכול לנקוט אמצעים נגדי. וינקוט אמצעים נגדי".*

חשוב לציין, כי מלבד המניפולציות שהופעלו באופן סמוי, הופעל גם איום גלוי שמא יעזבו את מנהיג הכת. דוגמא לאיום כזה ניתן לראות במילים בהן השתמש גואל רצון כאשר זו רצתה לסיים את הקשר עמו:

"הוא אומר לי 'את יודעת מה קורה למי שמתרחק ממני. אני השמש, מי שעומד קרוב מתחמם ומי שעומד רחוק שלא יבכה שקר לו, שימצא את הדרך לשמש".

המניפולציות הרגשיות החלו כמעט מהרגע הראשון, בין אם הופעלו על-ידי המנהיג, ובין אם על-ידי חברי כת וותיקים יותר ש"הכינו את השטח" בעודם מהללים את המנהיג וכוחותיו. מהרגע שנוצר השבי המחשבתני, האיום היה גדול כל כך שהנשים מצאו עצמן באוטוסוגסטיה, משכנעות עצמן כיצד יש לחשוב ומדוע זו הדרך הנכונה. אדווה תיארה זאת במילים:

"את מרגישה שאת לא בסדר, את כל הזמן מאשימה את עצמך, זו המומחיות שלך לגרום לך להרגיש אשמה. אני מדמה את זה לכדור שלג, הוא עשה את הכדור הראשון ואנחנו כבר בלי להבין עשינו את כל העבודה, אם זה לחזק אחת את השנייה שתהיה בדרך הנכונה, אם זה ביני לבין עצמי, לכעוס על עצמי אם עולה לי מחשבה לא טובה עליו".

חוקים ועונשים בתוך הכת

בכל כת באשר היא ישנם חוקים אותם קובע המנהיג אשר משקפים את רוחה ואופייה של הכת. לצידם, ישנם עונשים הניתנים לחברי הכת שמפרים חוקים אלה, או שמתנהגים למורת רוחו של המנהיג. בעת הראיונות, גילינו כי מעבר לחוקים הייחודיים לכל כת, ישנם חוקים שניתן להגדירם

כ"אוניברסאליים" ומתקיימים בכל הכתות בצורה דומה ותפקידם לשמר את כוחו וגדולתו של המנהיג, תוך ניתוק חברי הכת מהעולם החיצון בכלל ומקרוביהם בפרט, וזאת על-מנת לשמר את הכת כפי שהיא.

חשוב לציין כי בחלק ניכר מהמקרים, החוקים לא נאמרים באופן מפורש כאיסור שאין לעבור עליו, אבל אלה ברורים מספיק בשל האיומים, ההפחדות והעונשים מצד המנהיג במידה וחברי הכת יתנהגו לא לרוחו, וכן בשל הלחץ החברתי מצידם של חברי הכת האחרים. לרוב, אי-ציות למנהיג ולחוקיו, המפורשים והבלתי מפורשים כאחד, גורר נידוי של חבר הכת. את האופן בו נאמרו החוקים בעקיפין, תיארה יערה כך:

"הקטע של הצניעות לא היה מדובר במילים יותר מידי כמו שזה היה מאוים באיומים סמויים. למשל, הוא (גואל רצון) היה יכול לבוא הביתה... ואז פתאום הוא בוחר מישהי לקפוץ עליה... הוא היה נתפס על מישהי ויורד עליה על משהו לא מספיק צנוע שהיא עשתה בדרך לעבודה או משהו, והיה לו ברור שזה רף יותר גבוה ממה שכבר הגענו אליו בצניעות, אז ברור לו שכולנו שומעות אותו מתעצבן עליה וחושבות: ירק שהוא לא יגיד לי כלום כי גם אני לא עושה את זה', נכנסות ללחץ ומתכווצות בפינה, ואז ברור לו שמאותו יום כולן יעשו את אותו דבר שבגללו הוא כעס כי אף אחת לא רוצה לעבור את השטיפה הזאת וזה באמת ברמה של כל הזמן הלך ונהייה קיצוני יותר, הדרישה הזאת".

גם הילה מתארת חוויה דומה: " היא (דורית לובן) לא אסרה עלינו, לא תמיד זה "אל תעשו" זה הכול מניפולטיבי לתת לנו להרגיש אשמים שאנחנו לא בסדר...". ועל העונשים היא הוסיפה: " לרוב זה היה נידויים, חרמות, ולא היו מדברים איתי. זה עונש מספיק, להיות מבודדת. ככה היא לא יכולה להעניש מעבר לזה אין לה מה לקחת לי...".

מיטל מתארת את האיסור לדבר עם גברים שחל על הנשים בכת של גואל רצון כך:

"הוא דיבר קודם על התורה, הוא טען באוזנו שאפילו ההלכה אומרת כי אישה אסור לה לדבר עם גברים. אנחנו לא בקיאות בהלכות ולא יודעות. בגלל שלו היה את הידע הוא לקח דברים ובעצם קצת עיגל פינות, קצת הרחיב, קצת הקצין..... ואז כשאת מנסה להביע התנגדות היית מגלה שהבנאדם הזה נהיה אויב ממדרגה ראשונה, מתחיל סנקציות וחשדנות ושעות של למסור דין וחשבון עם מי דיברת, למי שלחת הודעות, למה בכלל דיברת עם גבר. כל זה היית יושבת שעות ונותנת דין וחשבון".

בשונה מקודמותיה שתיארו איסורים פחות מפורשים, נטלי מספרת על חוקים רבים ומפורטים באומרה:

"פעם ספרתי את כמות החוקים, הגעתי למעל 100 חוקים והפסקתי לספור. היו לי חוקים מתי לעשות קקי, פיפי. מתי לאכול, מתי לשתות, איך לדבר עם ההורים, מתי, מה לעשות כשאני מגיעה אליהם הביתה. הייתי צריכה לעבוד אותם - הגעתי הביתה אני משרתת, וזה בלי שית... היא (אילנה פרישווסר) שלטה בהכל -

אסור לק, ללבוש חשוף, שום דבר צמוד. באיזה שלב הייתי באה עם פיגימה כי היא קראה לי כל הזמן זונה.
מבחינת קיום יחסים, לי היא הייתה אומרת אסור לך".

כפי שניתן לראות במילותיהן של הנשים, האיסורים נפרשו על פני תחומי חיים רבים, החל מהכלליים ביותר, כגון האיסור לקנות מזון ושתייה ללא אישור המנהיג, כפי שהיה בכת של גואל רצון, ועד לחוקים החודרים למקום האינטימי ביותר של האדם והוא קיום יחסי מין.

מגדר וניצול מיני בכתות

חברי כת, גברים ונשים כאחד, חווים יחס משפיל ממנהיגי הכתות. ראינו זאת בכת "הרא-קרישנה חריש", בה משפחות שלמות נשאבו ונאלצו לקיים את החוקים הנוקשים, וגם בכת "אנשי הדרך" אשר כללה אף היא גברים ונשים.

הילה מספרת כי דורית לובן, מנהיגת הכת בחריש, אסרה על קיום יחסי מין בין בני זוג "בשם תודעת קרישנה". רק מאוחר יותר גילתה הילה כי בתודעה זו לא מתערבים במה שקורה בין בני זוג. לבעלה של הילה אמרה דורית: "אם אתה לא יכול, אז פעם בשבוע". הילה ובעלה לא נשמעו להוראה זו, אך הילה מספרת כי היו בני זוג שהושפעו מכך קשות. הילה מוסיפה כי:

"היא (דורית) הייתה נהנית להתערב בזה העיסוק במין היה נורא חמור אצלה, אני לא מבינה מה יצא לה מזה אבל היא דיברה על זה המון. אנשים היו הולכים להתוודות בפניה אחרי שהם שכבו עם בני הזוג שלהם".

הילה מספרת כי דורית התעסקה בנושא המין ללא הרף, ואפילו כשידעה שאחת הנשים בכת נאנסת על-ידי בעלה, היא שמעה את הפרטים ולא עשתה דבר, ואף אמרה לה:

"תהיי נחמדה אליו, תאהבי אותו, תסכימי לפעמים. היא (הבחורה) הרגישה מצב שהיא לא רוצה לקיים יחסי מין כי היא מרגישה לא בסדר (בשל האיסור הנובע מתודעת קרישנה, כביכול). היא (דורית) תעתעה בה: מצד אחד היא אמרה תפתחי את התודעה של קרישנה אז אל תקיימי יחסים, אבל כן תתני לו מידי פעם. בעצם בכל מצב היא פוגעת בעצמה".

ממילותיה של נטלי, יוצאת כת "אנשי הדרך" ניתן להבין כי בכת זו כי ישנו שוני בין החוקים החלים על גברים ונשים, העוסקים בקיום יחסי מין:

"מבחינת קיום יחסים, היא (אילנה פרישווסר) אסרה על כולם באופן גורף, לגברים היא לא אסרה אלא אמרה שאם הם צריכים - לכו לזונות".

עוד מוסיפה נטלי כי: "היא הייתה שולטת במיניות שלי ושל שאר אנשי הקבוצה במילה זונה, זאת אומרת, את מתלבשת ככה וככה כי את זונה, את שמה את הצבע הזה עלייך כי את זונה, את יושבת בצורה הזאת כי את זונה, ובעצם היא גרמה לי להצניע את כל הנשיות שבי, למחוק אותה כליל ולמחוק כל טיפת נשיות ומיניות שיש לי... בעקבות הזונה היא דרשה ממני להפסיק לקיים יחסי מין. דרשה מכל הבנות בעצם להפסיק לצאת עם גברים. השליטה המינית שלה הייתה... "אני שולטת במיניות ואם אתם עושים את זה באיזה תנוחות, איך נראים אברי המין, איך אתם מנגבים את פי הטבעת, איך אתם מתקלחים ומנקים את האיברים המוצנעים שלכם".

גם בכת של גואל רצון הייתה שליטה מוחלטת על הנשיות ועל קיום יחסי המין. מעבר לאיסור המוחלט שהוטל על הנשים להביט בגברים ולדבר עמם, יחסו לנשים באופן כללי היה משפיל ומחפיץ. לדברי יערה:

"הוא נורא בקלות דיבר על כמה אישה זה דבר מסריח ומגעיל, ושיש לנו ריח של ביוב ושכל הגברים יגעלו מאיתנו, אבל הוא מסוגל לסבול את זה כי הוא גדל בשכונת התקווה בביוב, אז הוא רגיל לריחות המגעילים שיש לאישה. הוא כל הזמן אמר שאישה זה דבר מלוכלך".

בנוסף ליחס המילולי המשפיל כלפי נשים, גואל רצן ביצע בנשים מעשים מיניים קשים הכוללים דרישה לקיום מין אוראלי במשך שעות, אונס וניצול מיני על כל גווניו. כששאלנו את אדווה האם היא חשה בניצול המיני בעת שהותה שם, היא ענתה:

"הוא לא היה צריך להיות תוקפני במילים כדי ליצור את מה שתוקפנות עושה, אז באותו זמן היה לי מאוד קשה לראות את זה כניצול. התרבות שלי לא הייתה סופגת מיישהו אלים, אם הוא היה אלים פיזית, אני מזמן לא הייתי שם. לא ידעתי לפרש שזה אותו דבר כמו זה. לא ידעתי להגיד, זה גם אלימות, זה לא בסדר! מראש רק רצית להיות בסדר שהוא לא יתאכזב ממני אבל זאת אלימות לשמה. קשה לי לקרוא לזה ניצול, זה לא היה מספיק מפורש כדי להרגיש ניצול אבל תכלס אין הבדל, זה ניצול בדיעבד אחרי שאת מאוד באינטלקטואליות מסתכלת על זה".

בשונה מאדווה, מיטל הבינה כל העת כי היא חוותה ניצול מיני קשה מנשוא. כך היא מתארת את המגע המיני הראשון בינה לבין מנהיג הכת גואל רצון:

"מבחינת האקט המיני כשהגעתי לגואל לחדר, זה נכון, אני חפצתי ביחסי מין כשנכנסתי לחדר. מה שקרה זה שחשבתי שיקבלו את פניי פרחים ושושנים. מסתבר שמה שקיבל את פניי זה זוג הרגליים שלו שהוא לפת את הצוואר שלי וחייב אותי ביחסי מין אוראליים, אי אפשר להסביר כמה הוא כבד ואני רזונת מולו, וכמה לא הגיוני שאני יכולה להפעיל איזושהי התנגדות. אבל כמה שניסיתי להפעיל התנגדות, זה אפילו לא שכנע אותנו שהוא אמור להפסיק, לא לדבר על העובדה שגם אמרתי לא!"

מיטל מוסיפה כי בבית המשפט אמרה: "הדבר היחיד שגואל עשה והמשיך לעשות כמעט יום ביומו ולמשך שעות ארוכות זה לנצל אותי לצורך קיום יחסי מין אוראליים למשך שעות על גבי שעות, שבאמת בשלב מסוים בגלל הריבוי של אותו דפוס התעללות הוא גם שקל שאני אעקור את השיניים ביום מן הימים, וכן, כשאני עוד צעירה. אם המשטרה לא הייתה עוצרת אותנו, אני גם אמרתי לשופטים, לא רחוק היום שהשיניים שלי, הייתי יכולה להגיד עליהן קדיש".

חשוב להוסיף כי דבריה של מיטל אינם תלויים באוויר, וכי אחת מנשותיו אכן אולצה לעקור את שיניה על מנת לבצע בו מין אוראלי מבלי ששיניה יפריעו לו.

תיאוריה של מיטל אודות הניצול המיני שחוותה קשים ומזעזעים. היא מתארת כיצד אולצה כנגד רצונה לבצע בגואל רצון מעשים מיניים, וכי האיום שהוחל עליה במידה ותתנגד לא אפשר לה אפילו לבכות בזמן האקט, אותו היא מתארת כך:

"הוא רודה בי, אם אני מפסיקה לגמרי הוא בועט בי. יש רגעים שאני רוצה כבר לנח - אז אין מצב לנח. הוא מנענע אותי להמשיך, ויותר מזה, כשאני מגיעה לסף עייפות, תשישות ובכי אני פשוט מהר מוחה את הדמעות כדי שזה לא ייפול על הגוף שלו, כי אז הוא ירגיש שאני לא עושה את זה בשיא הריצוי, אני לא מרוצה, לא שבעת רצון, אני עושה בכוח, 'אה לא אכפת לך', וגם זה אחר כך תצטרכי לעמוד בדין ודברים איתו - אז גורה שקטה, עושים מה שאומרים ונגמר הסיפור".

כשנשים אלו נשאלו אודות רמיזות ומעשים מיניים שביצע גואל כלפי ילדיו, הן ענו כי הוא תמיד חיפש בקרב הבנות הצעירות רמזים למשיכה מינית כלפיו, ואף צימד את החשק המיני לחוכמה ולרוחניות, כפי שאמרה אדווה. יערה מוסיפה עדות ממקור ראשון, שיחה אותה קיימה עם אחת מבנותיו הבוגרות לאחר מעצרו של גואל רצון ושחרור הנשים מהכת:

"אחת הבנות שלו התקשרה אלי לפני כמעט שנה וסיפרה לי לראשונה מה הוא עשה לה, איך הוא הכריח אותה להיות שפחת מין שלו ואמר לה 'תהיי הזונה שלי, אני אשלם לך'. זה גם מפתיע אותי כי איתנו הוא לא נהנה כנשים, עם הבנות שלו כן. בגלל זה שאני חושבת שהחולי שלו זה שהוא נהנה ממין עם הבנות שלו בגלל שהוא מאוד אוהב את עצמו, זה ההסבר שלי. כאילו מקיים יחסים עם עצמו. ממה שאני רואה היום, הוא באמת נהנה מהבנות שלו, וכשהיום אני משחזרת כל מיני דברים אני יכולה להגיד שהוא באמת אהב את הבנות שלו מעבר לאהבה של אבא".

חשוב להוסיף, כי מלבד הניצול המיני האקטיבי שחוו הנשים איתן דיברנו, ישנו ניצול מיני מסוג נוסף, סמוי מן העין. כל אחת מהנשים סיפרה כי היא ויתר חברי הכת, גברים ונשים כאחד, שוכנעו בידי מנהיג או מנהיגת הכת כי חוו פגיעה מינית מצד הוריהם ולפעמים אף מיתר משפחתם. מנהיגי הכת,

במטרה לנתק את המצטרפים לכת מכל קרוביהם, ניסו לשתול בקרב המצטרפים זיכרונות כוזבים אודות ניצול מיני מצד משפחתם, ולעיתים אף הצליחו בכך. שמענו עדות לכך מכל הנשים איתן דיברנו, אך הילה הוסיפה ואמרה:

"היא מנסה לשכנע אותם שניצלו אותם מינית. אבל מה היא עושה להם עכשיו? משתילה להם זיכרונות שלא היו להם. החברים אצלנו בכת יצאו הם עם חוויית פוסט טראומה, וגם האנשים בפנים הם בחוויית פוסט טראומה של ניצול מיני שלא היה. היא גרמה לאדם לחוות משהו שלא היה... התברר לי מהר מאוד ש--95% מהאנשים בקבוצה הזאת הגיעו למסקנה, אחרי שהם הגיעו לכת, שהם עברו ניצול מיני במשפחה, ולא רק על ידי ההורים, אלא סבא סבתות דודים... אפילו סטטיסטית 100% מתוך קבוצה זה נדיר ברמות אחרות".

מחשבות על עזיבת הכת ודרך השחרור ממנה

אנשים רבים חושבים כי ההישאבות לכת וכן המשך השהייה בה נעשים מתוך בחירה חופשית, אחרי הכל, מדובר לרוב באנשים בוגרים, אינטליגנטים וברי דעת, אך לא כך הדבר. על אף היות חברי כתות אנשים בוגרים ורציונאליים, הבחירה החופשית אינה נתונה בידיהם לאחר שנשבו בשבי המחשבתי באופן מניפולטיבי ביותר. מיטל מיטיבה לתאר זאת כך:

"כל המערכת יחסים בנינו לבין גואל הייתה סוג של איום, להלך עלינו אימים ובגלל שהוא הילך עלינו אימים, כל פעם שלכאורה הייתה אפשרות לבחור - זאת הייתה בחירה כפויה, מתוך מקום שהיית יודעת שאוטוטו או שתקבלי עונש או שבסופו של יום תצטרכי להתביית לפיו".

אדווה מספרת כי השבי בו הייתה שרויה היה חריף כל כך, וכי היא לא יודעת אם הייתה מצליחה להתפכח אם המדינה לא הייתה משחררת אותן. היא מוסיפה על הבחורה שעזבה את כת גואל רצון:

"הצעירות שעזבה, כל פעם שאני רואה אותה אני מבקשת ממנה לספר לי מה הקול הזה שהיה בה ולי לא היה, 'איך התעוררת והבנת שאת צריכה ללכת?' זה מסקרן אותי".

כמוה, גם יערה מספרת שלא חשבה על היציאה משם, והוסיפה כי מה שהשאיר אותה שם זה "גם פחד וגם אמונה. בכלל לא חשבתי על אם אני יוצאת מפה אם אני מסתדרת, לא הגעתי לזה אפילו במחשבה".

לעומתה, חלק מהנשים איתן דיברנו, חשבו לא פעם לעזוב את הכת, לרוב מבלי לדעת שהן נמצאות בכת, אלא מתוך הבנה שהמקום בו הן נמצאות לא מטיב עמן. דוגמא לכך ניתן לראות בדבריה של מיטל כשנשאלה האם לצאת משם הייתה אופציה:

"זו אופציה שתמיד ריחפה מעל הראש, אבל את לא לוקחת אותה כי את אומרת העולם בחוץ רע. גם היה את העניין שגואל ידע שאם הוא יגרום לנו להאמין בכוחות שלו, הרי יש שני צדדים, הצד המרפא, והנוקם. הרי שאם אנו רציונאליות לא ניקח את הריזיקה להעמיד אותו בניסיון ולא נחפש גורל אחר כי אנחנו יודעות שנשלם על זה, דמנו בראשנו".

נטלי אף היא חשבה לעזוב את הכת, אך הבינה כי אילנה, מנהיגת הכת, בודדה אותה מכל עולמה ולכן אין לה לאן לחזור. היא סיפרה:

"נשארתי כי לא ראיתי שום דרך אחרת בחיים. הרגשתי שהיא הראתה לי את האור ואין דרך אחרת. אני אהיה מחוץ לאילנה, מחוץ לכת, מחוץ לאנשי הכת. היא בודדה אותי מנפש אדם, אם אני עוזבת אותם - אין לי אף אחד בעולם".

הילה, בשונה מקודמותיה, הבינה לאחר כשנה שהיא נמצאת בכת ורצתה לנתק את הקשר עם מנהיגת הכת, אך בעלה עוד היה שבו באותה עת.

"בשלושה-ארבעה חודשים האחרונים הייתי במצב שאני יודעת שאני לא רוצה להיות חלק מהמקום הזה. עשיתי משחק שאני לא מסוגלת בדרך כלל לעשות. בעלי לא הסכים לגמרי עם מה שאמרתי לו, לא רציתי להתגרש, אני אוהבת אותו ויש לי 4 ילדים, לא יכולתי לקום וללכת".

יום אחד הלכה לדורית, והמפגש איתה היה הקש האחרון שהבהיר לה שהיא חייבת לעזוב:

"הייתי במצב שלא האמנתי לשום מילה שהיא אומרת, זה תהליך לא של יום אחד. את מתעוררת, עד שנפל האסימון לוקח תקופה. כמו שיש תהליך כניסה, יש תהליך יציאה. ואז היא אמרה לי 'תקשיבי, ראינו שבעצם הילדים שלך, את לא יכולה לחנך אותם, את לא אמא טובה'. אני בראש אומרת 'תודה אלוהים, זאת התשובה שאני צריכה לקום וללכת ושהיא משוגעת'. בסוף המשפט אמרתי לעצמי טוב, הרגשתי הקלה וידעתי ש-100% אני הולכת לצאת מפה".

כששאלנו את הילה מאיפה שאבה את הכוח לקום וללכת, היא ענתה: "כי אני לא צריכה לעשות את זה לבד, כשבעלי התפכח הכול היה יותר קל, הייתי בפחד נוראי ואמרתי אני לא יכולה ללכת לבד ולהשאיר את הילדים שלי פה. אין ספק כשבאים משפחה זה הרבה יותר קל".

הילה הנה האישה היחידה מבין אלו שדיברנו איתן שהצליחה בכוחות עצמה לקום ולעזוב את הכת. נטלי, לעומתה, הוצאה מהכת בידי אילנה, מנהיגת הכת, כיוון שיצאה עם בחור, ללא אישור. אילנה העזיבה אותה כעונש על כך שהמרתה את פיה, אך כיום, נטלי אומרת כי זה מה שהציל את חייה.

“לא הסכמתי לעזוב אותו או לוותר עליו. זו קלישאה - כוחה של אהבה, אבל זה מה שגרם לי לא ללכת אליה. נורא שמחתי שיש לי כסף, אני עושה כסף והוא נשאר אצלי, חשבון הבנק שלי מבסוט. בזה שהיא העיפה אותי היא הצילה לי את החיים. הייתי יכולה להיות משועבדת, בזכותו יצאתי מהכת”.

שלושת נשותיו לשעבר של גואל רצון שוחררו מהכת שלו באמצעות המדינה. במבצע מורכב שנקרא “גאולה מרצון”, נעצר גואל רצון וכל נשותיו, שכן היה חשש כי יפגעו בעצמן ובילדיהן. הנשים כולן נחקרו במשטרה, ובמהלך החקירה נחשפו להקלטת שיחה של גואל רצון עם אחת מבנותיו, המוכיחה כי קיים עמה יחסי מין. אדווה תיארה את רגע ההתפכחות כך:

“בשיחת הטלפון שהשמיעו לנו לא הייתה מישהי משתי הגדולות שכבר הביאו לו ילדים, אלא הבאה בתור... והיא רק נהייתה בת 18... ולשמוע אותו איתה שהיא בעצם בשיחה הזאת, שיחה מאוד טכנית בלי אופי מיני בכלל, היא מדברת איתו על ימי ביוץ. והיא נשמעת כאילו היא בטוחה לחלוטין שזה מה שהיא צריכה. באופן מאוד מפחיד היא הזכירה לי נורא את עצמי, שגם אני הייתי בטוחה שלהיות איתו זה הדבר הכי נכון והייתי משוכנעת, והמחשבה הראשונה הייתה על הבנות שלי”.

התמודדות עם החיים אחרי היציאה מהכת

כל הנשים עמן דיברנו אמנם נמצאות בשלב בו שחזור הטראומה בפנינו לא פגע במצבן הנפשי, אך כל אחת נמצאת בשלב שונה בתהליך השיקום שלה. חלק מהנשים סיפרו לנו על תופעות קשות מאד הנובעות מחייהן בצל הכת. נטלי, למשל, מספרת על מצבה הנפשי, קשיי התפקוד והמחשבות האובדניות המלוות אותה, אך יחד עם זאת היא אינה מוותרת:

“אני תופסת את עצמי חרדתית בעליל, מה שלא היה לי אף פעם. דיכאונית מאוד... אם בנאדם נורמאלי מתפקד 100%, אני מתפקדת על 30%. אני יודעת שאני היום לא בנאדם רגיל. בתוך תוכי אני שבר כלי... הדבר היחיד שאני יכולה להגיד הרס עצמי זה המחשבות האובדניות. אבל אני בחיים לא אעשה משהו בשביל לפגוע בעצמי בחיים, להיפך, אני אלמד ואסיים את התואר ואני אמשיך תואר הבא, אני אעשה הכל כדי להמשיך הלאה ולממש את עצמי.... המחשבות על אובדות הם בסיס יומיומי אני לא יכולה להיפטר מזה”.

כמה מהנשים סיפרו על שחזור של מערכת היחסים הפוגענית עם מנהיג/ת הכת במערכות יחסים זוגיות שחוו לאחר צאתן מהכת. ממצא זה מחזק את ההשוואה שערך Ward (2000) בין מערכת היחסים בין מנהיג הכת לחבריה למערכת היחסים בין גבר מכה לאישה המוכה. כשם שנשים מוכות משחזרות פעמים רבות את מערכת היחסים הפוגענית עם אביהן במערכת היחסים הזוגית שלהן, וכשם שמערכת היחסים הזוגית הפוגענית משתחזרת בקשרים זוגיים לאחר מכן, כך מתארות חלק מהנשים את שחזור

מערכת היחסים הפוגענית עם מנהיג או מנהיגת הכת במערכות יחסים זוגיות לאחר צאתן מהכת. יערה מספרת על מערכת יחסים פוגענית לאחר שחרורה מהכת:

"הייתי 8 חודשים בקשר הרסני עם בחור שהיום אני מזהה המון מאפיינים של גואל רצון, אבל הוא בא לי בהפוך על הפוך, סוג של שליטה, והחליט לי מה כן ומה לא, להיעלם ולבוא מתי שהוא רוצה ולהסתיר ממני דברים ואפילו לקח לי כספים, דברים מאוד דומים... לקח לי זמן, פתאום התחלתי עם הזמן להבין וגם כשהבנתי לקח לי המון זמן לסיים את זה אבל אני שמחה שגם עברתי את הפוש האחרון הזה, כי זה סופית נתן לי את הכוח שאת יודעת איך לא להיכנס לשם וגם אם אני אכנס אני יודעת איך לצאת אוטומטית. זה שפסף אותי".

גם נטלי מספרת כי חוותה שחזור של מערכת יחסים שכזו:

"כמויות כספים הוא לקח ממני.. מימנתי אותו מההתחלה עד הסוף מלקנות לו סיגריות ואלכוהול, לממן לו את הביטוח לרכב, הכל.... אני לא רוצה עדיין לקיים יחסי מין והוא מקבל מתי שהוא רוצה אני לא אומרת לו לא אף פעם...".

רק לאחר שחברה עזרה לה להבין את הניצול אותו היא חווה במערכת היחסים הזו, היא הצליחה לפקוח את עיניה ולהבין כי היא משחזרת את מערכת היחסים הפוגענית שהייתה לה עם אילנה פרישווסר, מנהיגת הכת.

"אני לא יודעת להסביר, אפילו פתאום ראיתי שכל מה שעשיתי כלפי אילנה, אני עושה בדיוק כלפיו והוא מנצל אותי ברמה הנפשית, מינית-נפשית, כלכלית, בדיוק כמו שאילנה ניצלה אותי. כלומר יצאתי עם אילנה, עם גבר בדיוק כמוה".

לעומתן, מיטל מספרת כי מערכת היחסים עם גואל רצון פגעה בה כל כך, שהיא נמנעת ממערכות יחסים זוגיות אשר יכולות להביא אותה לחוסר האונים ולפגיעה שחשה מגואל:

"אחרי שנה עם הבן שלו פניתי לגואל וביקשתי לקיים איתו יחסים, מפניה זו גיליתי ששילמתי באונס כבד. באונס כזה שאני בטוחה שכל גבר שינסה ליצור איתי איזשהו מגע, זה יעמוד לו לרוועץ, כי זה הפך להיות כמו נורות אדומות שלא מפסיקות להבהב אפילו שיכול להיות שהצד השני עם כוונות הכי טובות, אבל אצלי כבר נהייתה סוג של חריטה - שלמקום הזה אני לא נכנסת. לא נכנסת למערכת יחסים מינית שהיא יכולה להוציא ממני דברים שאני אולי לא רוצה בהם. כי כבר נפגעתי מהם, כי יש לי זיכרון רע מהם וזה לא משנה איזה זיכרון טוב יבנו לי עליו".

שאלנו את הנשים האם האמון שלהן באנשים בכלל נפגע, ובגברים בפרט. התשובות שקיבלנו היו שונות ומגוונות ותאמו לאופיין של הנשים ולאופי הטראומה אותה חווה בכת. מיטל אמנם מספרת על קושי באמון במערכת יחסים זוגית, אך מוסיפה כי האמון בבני האדם באופן כללי לא נפגע אצלה, להיפך:

"בגלל שהמערכת שלנו הייתה נעדרת אהבה ונעדרת באמון, מלשון נעדר... הרצון שלי להביא את זה לחיים שלי הלך וגדל פי אלף, ולכן גם כשאני נמצאת היום בעולם בחוץ אני אפילו לא משקיעה את הכוחות האלה בלחשוד. מרוב שזה נהפך אצלי לצורך בסיסי שהיה חסר כל כך הרבה שנים, אני פשוט שמה את זה בצד. להיפך, אומרים לי שאני תמימה, שאני מאמינה לכל אחד. אבל בסוף יום איך הניסיון חיים שלי עזר לי? יש לי ניואנסים שאני מכירה באנשים... סוג של התנהגות מסוימת שאני יודעת שזה זה רמאי, לא ישכנעו אותי שזה לא רמאי... באותו רגע אני אסירת תודה, שבעצם כל הניסיון שלי לא היה לחינם, יש בו הרבה תועלת".

כששאלנו את אדווה האם היא חשה כי האמון שלה בבני האדם נפגע, היא העלתה סוגיה שונה - האמון בעצמה וביכולת שלה לזהות אנשים פוגעניים בסביבתה, והיכולת לשים את הגבולות הנכונים לה, החל ממערכות יחסים חד-פעמיות עם בעלי מקצוע שהיא נזקקת לשירותם, ועד למערכות היחסים הקרובות ביותר שלה:

"העניין של האמון הוא יותר בעצמי, החשש שעולה בי זה כל פעם האם אני קוראת נכון את התמונה, האם אני קולטת נכון את האדם שעומד מולי..... הצבת הגבולות באופן כללי... הטריגר שעולה ומעלה בי חשש זה אם אני היום כן יודעת להבחין, לא האם יש במציאות, כי יש במציאות גם כאלה וגם כאלה. השאלה אם אני יודעת לעשות את ההבדלה ביניהם ולקלוט מתי בן-אדם עובד עלי. הנאיביות שלי היא כן מאוד מפחידה אותי".

כמו אדווה, גם נטלי מתקשה לבטוח בעצמה וביכולת שלה לזהות אדם שעלול לפגוע בה, אך בשונה ממנה, היא מעדיפה לשמור מרחק מאנשים מתוך הפחד להיפגע שוב. היא מגדירה את עצמה כיום כך:

"אני אומרת שאני עדיין פתיה, אני עדיין סומכת על אנשים אבל בגלל שאני יודעת שאני ככה אז אני מתרחקת... הבפנים שלי סומך על בני אדם, אבל הדרך שאני מתבטאת בה בשביל שלא ינצלו אותי - אני הודפת אותם... אני יודעת שהם חברים, אבל אני אקח מהם מרחק, אני לא אשתף אותם במה יש לי בחיים וגם אם אני אשתף זה יהיה על קצה המזלג. אני שומרת מרחק כי אני לא רוצה להיכוות שוב... לכי תסבירי להם שאני עושה את זה מהמקום של הפחד שלי".

הילה מספרת כי עברה דרך ארוכה לאחר צאתה מן הכת. היא מתארת כיצד בהתחלה האמון שלה בעצמה ובאחרים היה פגוע לחלוטין, ועם הזמן, עם טיפולים והרבה עבודה פנימית, כיום האמון שלה

שוקם. בשונה ממנה, היא מספרת שבעלה איבד את האמון באלוהים ובאנשים באופן מוחלט בעקבות האמון שנתן במנהיגת הכת והתנפץ בפניו.

אני יותר נזהרת מבני אדם, אבל בגלל שעשיתי תהליך פנימי של התחזקות, אני יכולה לזהות... יש לי סנסורים מאוד רגישים שאני יכולה לזהות על כל אדם את האישיות שלו... איבדתי את האמון בעצמי, היה לי פחד שאני לא אדע לזהות... זה היה מאוד חזק. אמרתי, אם אני ככה אפילו ששמתי לב הלכתי אחריה, מה זה אומר? שאני לא יכולה להקשיב לקולות הפנימיים שלי? איפה הקול הקטן שאמור לתת את הטון?... השורה התחתונה של כל השיעור המאוד קשה הזה, אנחנו יודעים בפנים מה נכון... אף אחד לא יגיד לנו את זה. איבדתי אמון בעצמי לגמרי, הוא שוקם היום... אבל בעלי מאוד איבד אמון באלוהים שאני לא, איבד אמון באנשים, מרגיש עוד יותר לבד בעולם, גם ככה כשאין אמון באנשים מרגישים לבד בעולם. הוא לקח את זה לקיצון, הוא התמסר (לכת) באמת בתוכו וזה סטירת לחי שאי אפשר להסביר. פתאום מתפכחים: פתחתי את ליבי ובאתי באמת ללמוד וקיבלתי ניצול, שיעבוד, מניפולציות".

רק יערה מספרת כי חשה שחיה בצל הכת לא שינו אצלה דבר, וכי האמון שלה באנשים לא נפגע כלל:

האמון לא נפגע בכלל, גם לא בגברים. אני פשוט יודעת על עצמי שאני עוד צריכה לעשות עבודה עם עצמי. להיות פחות תמימה אולי, פחות חלשה, שזה עוד משהו שאני צריכה לעבור. אבל האמון לא נפגע בשום דרך ובשום צורה... הוא (גואל רצון) דיכא אותי וסגר אותי אבל הוא לא הרס לי כלום למזלי. ממש כלום".

על-אף התופעות הקשות שמלוות את הנשים לאחר שחרורן מהכת, רובן מציינות כי החיים בצל הכת וההתמודדות עמן לאחר היציאה ממנה חיזקו אותן בסופו של דבר. כיום, הן רואות את עצמן כנשים חזקות. מיטל מסכמת את התהליך במילים "מעז יצא מתוק", ואומרת:

"בגלל שהניסיון שלי הוא רב גוני אני יכולה לעשות היקשים מהרבה דברים להרבה דברים ולסלול לעצמי דרך יותר פשוטה שאחרים יצטרכו לקנות ניסיון כדי לזכות בחוכמה הזאת".

אדווה מתארת כיצד למדה ליהנות מהנשיות שלה מחדש, דבר שכלל לא מובן מאליו לאחר שזו דוכאה לאורך כ-12 שנים: "הרגשתי שאני נורא נהנית ללמוד להיות אישה, עצם זה שמחמיאים... קודם כל התחילה המודעות העצמית, הדימוי העצמי, זה לא היה לפני, לא הייתי מסתכלת בראי, לא הייתי שמה... לא טיפחנו את המקדש הפרטי שלנו".

יערה מוסיפה: "אני לא חושבת שהייתי חלשה וגם אם הייתי חלשה זה היה זמני, זה לא שאני חלשה.... אין לי ביקורת נגד עצמי. ואני חושבת שהחוכמה היותר גדולה זה אחר כך לצאת ולהשתקם ולא לוותר, ופה מעיד החוזק הגדול... אני מאוד אופטימית לחיים והרצון לחיות".

כששאלנו את נטלי האם היא מצליחה כיום לראות את החוזקות שלה, תשובתה הייתה שונה מתשובתן של קודמותיה:

"לפעמים, זה רגעי חסד נורא מעטים. אני בעיקר מרגישה את הדיכאון שאופף אותי, זה עצב, זה חוסר תפקוד, פלאשבקים מהפוסט טראומה. ויש לי בעיה קשה עם רעש, אני לא מסוגלת לעמוד ברעש, טנטלי רעש אני נכנסת להתקף חרדה, התקף זעם- אני פשוט הולכת... אני בעיקר אפאטית היום, המון אפאטיות. דברים חולפים לידי".

חקיקה בנושא כתות בישראל

כיום, אין בישראל חוק מפורש דיו האוסר את קיומן של כתות. על-אף קיומם של חוקים בינלאומיים המעוגנים באמנות בינלאומיות האוסרים קיומה של עבדות, ועל-אף קיומו של סעיף 375א' לחוק העונשין בישראל הקובע "איסור על החזקת אדם בתנאי עבדות לצורכי עבודה או שירותים, לרבות שירותי מין", טרם הוגדר מהי עבדות בשפה המשפטית. בשל היעדר הגדרה ברורה ומפורשת של עבדות ושעבוד, מערכת המשפט בישראל אינה מצליחה להתמודד כראוי עם תופעת הכתות. למעשה, רק במקרה אחד, בפרשת "דניאל אמבש" אשר הנהיג את "הכת הירושלמית", הושגה הרשעה על-פי סעיף 'החזקה בתנאי עבדות'. דניאל הורשע בסעיף זה וב-17 סעיפים קשים נוספים ביניהם התעללות בקטינים, עבירות מין ואלימות חמורות וכליאת שווא, וכל שנגזר עליו אלו 26 שנות מאסר ופיצויים כספיים קלים לקורבנותיו.

במקרה הכת של גואל רצון, היה בידי המשטרה חשד לביצוע עבירה על-פי חוק העבדות, דבר אשר אפשר ואף חייב את המשטרה להתערב על-מנת לחקור את העניין. ללא החוק, לא הייתה יכולה מדינת ישראל לשחרר את הנשים מידיהן. אך יחד עם זאת, ניתן לראות כי תיק גואל רצון, אשר החל ברעש תקשורתי אדיר והסתמך בעיקרו על סעיף 375א' "איסור החזקת אדם בתנאי עבדות", הסתיים בהרשעה על סעיפי אישום הנוגעים לפגיעות המיניות אשר התרחשו בכת בלבד, וזאת בשל היעדר פרשנות ברורה לחוק זה. מיטל הטיבה לתאר זאת כך:

"הטעות של הפרקליטות הייתה שהיא שמה את כל הביצים בסל אחד, היא חשבה שהיא הולכת על סעיף העבדות והיא תנצח, ובסעיף זה יש את כל מכלול העבירות. מה קורה בסופו של יום שאת לא מצליחה להשיג הרשעה בעבדות, שהרי כל מה שגרם הנאשם לקורבן אי אפשר להיפרע ממנו אין לו שום חבות כלפיו וזה מה שקרה עם רוב הנשים, רוב הנשים הוגשו רק בסעיף העבדות ועכשיו בגלל שהוא זוכה הרי שבעצם הוא לא עשה להן כלום. זו האמרה שיצאה מבית המשפט... יש חוק שנקרא 'חוק העבדות' ובית המשפט לא מוכן לתת לו פרשנות כזו שתתאים לסיטואציה ולהיפך, היא עוד מכשירה ואומרת, לא! כל גבר יכול להתעלל באישה,

לפגוע בה, לסרס אותה, לעשות לה נזקים איומים, וכל זמן שהוא לא יפגע בה פיזית הרי שהחוק לא יתערב ולא יעשה מאומה, זה המחדל הכי גדול שיצא במשפט של גואל רצון - שגבר יכול לעשות הכל, גבר או אישה, לא משנה, מישהו שמתעלל במישהו אחר יכול לעשות הכל עד הקו האדום שנקרא התעללות פיזית".

כאשר ראינו את מיטל, היא סיפרה כי 'המרכז הישראלי לנפגעי כותות' יחד איתה ועם נשים נוספות שחיו תחת ידו הקשה של גואל רצון, הגישו עתירה לבג"ץ על כך שהפרקליטות צריכה הייתה לערער על זיכוי של גואל בסעיף העבדות, אך מאז נודע בתקשורת כי עתירה זו נדחתה.

כיום, גואל רצון מרצה עונש מאסר של 30 שנים בכלא, אשר נגזר עליו בשל הרשעתו בסעיפי אישום על עבירות המין אותן ביצע בבנותיו ובנשותיו. בשל גילו ומצבו הבריאותי, סביר כי יסיים את חייו בכלא.

לעומת גואל רצון, שאמנם לא הורשע על סעיף העבדות, אך מרצה את עונשו על חלק ממה שהמעשים שביצע בהיותו מנהיג כת, אילנה פרישווסר, מנהיגת כת "אנשי הדרך", ממשיכה להנהיג את הכת ללא הפרעה, בשמה החדש "אילנה שיר", למרות שנאסר עליה מפורשות להמשיך בכך. לאחר שהוגשו למשטרה כשש תלונות בידי אנשים שיצאו מהכת שלה, ביניהם נטלי, נעצרה אילנה לחקירה, אך שוחררה במהירה. על-אף שהתלונות הוגשו לפני למעלה מחצי שנה והמשטרה המליצה להעביר את התיק לפרקליטות, אין התקדמות במצב התיק נכון להיום.

"התיק נמצא עדיין אצל הפרקליטות, כבר כמה חודשים, שום תגובה מצידם או איזושהי התקדמות." מצב תקוע". אילנה עדיין מנהלת את הכת למרות איסור מפורש של המשטרה. אנו יודעים על המשך פעילות של הכת למרות האיסור המפורש וגם הוגשה על כך תלונה במשטרה, שכמובן שום דבר לא נעשה בנידון".

בניגוד לשני המקרים הקודמים, במקרה של הילה לא ניתן לעשות דבר. בכת הרא-קרישנה-חריש מתבצעות מניפולציות והתעללות נפשית קשה, אך בשל העובדה כי לא מתבצעים בכת מעשים האסורים על-פי חוק, ואף אין שעבוד כלכלי, לא ניתן להגיש תלונה אודות המתרחש שם. לדברי הילה:

"זה כל כך אירוני מה שקרה שם. אם מסתכלים מבחוץ, היא גרמה לכולם לחשוב שההורים שלהם התעללו בהם מינית בצורה נוראית ובעצם מה שהיא עשתה לנו זה התעללות מינית, זה התעללות נפשית, היא אישה באמת מטורפת. ומה הבעיה בדבר הזה? אין אפשרות לעצור אותה, אין! ... היא בעצם לא עושה כלום מבחינה חוקית, רק היא עושה מניפולציה פסיכולוגית על ה'מיינדי' של אנשים ואין חוק נגד זה! ... התייעצנו עם כמה גורמים בכירים לגבי התנהלותה ואין משהו שניתן להאשים אותה מבחינה פלילית. (או לחילופין, זה דברים שהם שנויים במחלוקת, אך צריך הוכחות חותכות לכך)..."

כיום, פועלות כתות רבות בישראל, אך מעט מאד נעשה בידי רשויות החוק והאכיפה על-מנת לסייע לשבויי הכתות ולמשפחותיהם. רק לאחרונה נערכה הפגנה מול רחבת הכנסת למען חקיקת חוק נגד כתות, אך טרם נעשה דבר.

דין

כאשר בחרנו לחקור את נושא הניצול המיני של נשים בכתות בישראל, לא תיארונו לעצמנו את עומקה וחומרתה של התופעה, וכן לא הבנו את מימדיה. ככל שהעמקנו בנושא, גילינו את מהות השעבוד המלא של אנשים החיים בכתות בידי מנהיג הכת. שעבוד זה מתחיל בשליטה מלאה על חיי היום-יום של חברי הכת, בתחומים כגון סגנון הלבוש, עבודה ומנהגים, אך מתפרש על כל חלקה טובה ועל כל יכולת לחשיבה עצמאית וביקורתית. כפי שצינו במבוא, Lalic (1997) טוענת כי השגת כניעות מינית הנה השלב האחרון בהפיכת אדם, גבר או אישה, לאובייקט ללא אישיות אינדיבידואלית ורצון חופשי. לאור הממצאים, אנו נוטות להסכים עמה, בין אם הכניעות המינית מושגת באמצעות התעללות מינית אקטיבית, ובין אם היא מושגת באמצעות דיכוי חיי המין ומיניותו של האדם.

במחקרנו ראינו נשים שיצאו מכתות מסוגים שונים במטרה לקבל תמונה רחבה ומקיפה על תופעת הכתות בכללותה ולבחון האם ישנם מאפיינים המשותפים לכל הכתות באשר הן. מצאנו כי על-אף האופי השונה והמיוחד של כל כת אותה סקרנו, ישנם מאפיינים רבים אשר חוזרים על עצמם בוורסיה כזו או אחרת בכל אחת מהכתות.

כמו-כן, ישנן תכונות רבות המשותפות למנהיגי הכתות שחקרנו. זהר (2012) כותב בספר "גאולה מרצון" רשימה של מאפיינים אישיותיים והתנהגותיים המתארים מנהיגי כתות. הוא טוען כי מנהיגי כתות הנם אנשים בעלי כריזמה רבה המצליחים לגייס מאמינים אדוקים, וזאת באמצעות הצגת עצמם כשליחים רבי השפעה של כוח עליון, תוך יצירת סגידה בלתי ניתנת לערעור כלפיהם. בשיחה עם הנשים, מצאנו כי אכן כך היה בכתות בהן היו, וכן רובן סוברות שמנהיג או מנהיגת הכת אכן האמינו בדרכם, וכי אלה האמינו שהם מסייעים לחברי הכת. רובן אף הזכירו מניע נסתר או חולי נפשי אשר הוביל את מנהיג הכת להוליך אותן שולל, אך זאת מבלי לפטור את המנהיג מהאחריות אודות הנזק הנפשי הקשה שגרם להן ולילדיהן, ולעיתים לצד זה גם נזק כלכלי כבד. הנשים, אחת-אחת, מאמינות כי הכת בה היו הנה מסוכנת מאד וכי מקומו של המנהיג אינו בקהילה, אלא במוסד פסיכיאטרי סגור או בכלא.

שלושת מנהיגי הכתות אותן חקרנו השתמשו בטכניקות ומניפולציות דומות להחריד במטרה לגייס חברים נוספים לכת אותה הנהיגו. בכל ראיון מחדש נדהמנו לראות תהליך הולך ונבנה שהתחיל בהיכרות תמימה המוסווית ברצון המנהיג לסייע, שמבלי שיהיה ניתן להבחין בכך, הפכה לשליטה מוחלטת באדם המבקש עזרה וידע. על-כן, אנו מאמינות שהכרת המאפיינים של מנהיגי כתות והדרך בה הם מגייסים מאמינים חדשים, יכולה לסייע לאנשים לפקוח עיניים ולהפעיל ביקורתיות, ובכך להפחית את מספר האנשים הנשאבים לכתות.

אנשים נוטים להאמין כי "להם זה לא יקרה", וכי "לא כל אחד יכול ליפול לכת". אך הדבר אינו נכון. רחל ליכטנשטיין, מנכ"ל המרכז לנפגעי כתות, הסבירה בפאנל העוסק בכתות שנערך במכללת עמק יזרעאל שישנם סוגים רבים של כתות אשר כל אחת מהן מציעה דבר אחר. לכן, אדם שאינו מושפע מהצעה מסוימת, יוכל להתפתות להצעה שונה. עוד היא מוסיפה ואומרת כי המילה "מצוקה" אינה מתאימה, כיוון שמנהיגי כתות מציעים לפתור עבור האדם את הבעיה עמה הוא מתמודד, בין אם מדובר בבעיה רפואית, נפשית או רוחנית. כלומר, לא תמיד האדם הפוגש במנהיג כת נמצא במצוקה, אלא לעיתים הוא רק מחפש פתרון למצב של התלבטות או חוסר וודאות, אך כאשר הפתרון מונח לנגד עיניו, כל שעליו לעשות כדי ליפול לתוך כת הוא לקבל את הפתרון המוצע לו, מבלי שהוא יודע שהפתרון הוא בעצם פיתיון.

כאשר אדם נמצא בכת ושרוי תחת השבי המחשבתי, הוא לרוב מאבד לחלוטין את יכולת החשיבה העצמאית שלו. לכן, כאשר הוא נשאל אם טוב לו במקום בו הוא נמצא ואם הוא נמצא שם מבחירה, הוא יענה בחיוב מבלי להסס כלל. גם הרצונות אותם הוא מביע באותו רגע, הם אינם רצונותיו האמיתיים, אלא כאלה הנובעים מהחלטות המנהיג הבלתי ניתנות לערעור ומתוך האיום הכבד המוטל עליו פן יביע רצון עצמאי משלו.

על-כן, גם ההסכמה לקיום יחסי מין בכת אינה יכולה להוות הסכמה חופשית ומלאה, אלא יחסים בכפייה, כיוון שאין במערכת היחסים בין מנהיג הכת וחברת הכת הדדיות, ואף להפך, ישנם יחסי מרות נוקשים מטעם מנהיג הכת, תוך ביטול כל רצון אמיתי וחופשי של חברת הכת.

ממצאי מחקרנו תואמים את טענתו של Ward (2000), אודות הדמיון בין מערכת היחסים בין גבר מכה לאישה מוכה, לבין מערכת היחסים בין מנהיג הכת לחברים בה. כשם שתיאר Ward כיצד מתהווה מערכת יחסים מתעללת שכזו, כך תיארו הנשים עמן דיברנו כיצד נבנית מערכת היחסים הפוגענית בין מנהיג הכת לבין החברים בה, שלב אחר שלב, תוך בידוד מהסביבה הקרובה, איום מתמיד מצד מנהיג הכת, שליטה מלאה בכל תחומי חייה של האישה ונטיעת תחושת אשמה מתמדת בקרבה, עד ליצירת כניעה

מוחלטת מצידה. חלק מהנשים אף השוו בעצמן את מערכת היחסים עם מנהיג הכת למערכת יחסים זוגית מתעללת, תוך ציון נקודות הדמיון הרבות בין השתיים.

הרמן (2004) מוסיפה כי מערכת היחסים האופיינית במצבי שבי, נבנית באמצעות פיתוי ואיומים, תוך מגע מתמשך עם האדם הפוגע, דבר שיוצר שעבוד בקרב הנפגע. עוד היא טוענת כי שליטה מלאה בקורבן אינה מספקת עבור הפוגע, כיוון שזה זקוק למילות הלל המופנות כלפיו. דבריה של הרמן עולים בקנה אחד עם ממצאנו אודות דרכי ההישאבות לכת והסגידה העיוורת אותה נאלצים חברי הכת להפגין כלפי מנהיגם.

בשלבם הראשוניים של הגיוס לכת, מנתק מנהיג הכת את החברים החדשים מעברם, כולל חבריהם ובני משפחתם, ולצד זה, נלקחות מהם אפשרויות הבחירה הקיימות בעולם שבחוץ. לאט ובהתמדה, המנהיג שומט מהם את הקרקע והביטחון, ומחליף אותם במציאות חדשה שמבטיחה כל-טוב.

כביכול, ניתן היה להגיד כי חלק מהנשים איתן דיברנו בחרו מרצון לקיים יחסים אינטימיים עם מנהיג הכת, לפחות בפעם הראשונה, וחלקן גם בפעמים הבאות, אך לא כך הדבר. כאשר הן עמדו בפני ההחלטה האם לקיים יחסים אלו, הן כבר היו שבועות כמעט לגמרי בידי של המנהיג, ללא יכולת לבטא את רצונן האמיתי אפילו בפני עצמן. הרמן (2004) מכנה זאת בספרה "טראומה והחלמה" "קורבן מרצון". לכן, כאשר נשים אלו אמרו "בחרתי", הבחירה אינה אישית וחופשית, אלא בחירה בין ה'רע' לרע ביותר. לא עמדה בפניהן האופציה לבחור אחרת מבלי לשאת בתוצאות קשות אחרות. בשלב זה, הן שוכנעו והאמינו כי לא נותר להן עולם אחר וכי רק המנהיג יוכל לגאול אותן. הן באמת ובתמים האמינו כי לא נותר להן לאן לחזור. לכן, האופציה לסרב נחווה עבורן כבחירה בבלתי אפשרי, כבחירה בכליון.

חלק מהנשים עמן דיברנו לא חשו ביחסי המין כניצול מיני בעודן בכת, אך כאשר יצאו מתוכה, טופלו והבינו את שעבר עליהן, הן הבינו כי מדובר בניצול מיני לכל דבר, וכי לא ניתן לקרוא למערכת היחסים הזו אחרת. יחד עם זאת, היו נשים איתן דיברנו שידעו להגדיר לעצמן כבר בעת שהותן בכת שהן מנוצלות מינית, אך גם הן, לא רק שלא יכלו למחות כנגד המצב, הן נאלצו להמשיך ולספק את מנהיג הכת תוך העמדת פנים כי הן רוצות בכך, שמא ייחשבו כבוגדות וינודו.

סוגיה נוספת הקשורה לניצול המיני בכתות הנה הקשת הרחבה של מעשים הנכללים תחת הכותרת "ניצול מיני". Lalich (1997) טוענת כי הניצול המיני בכת עלול לבוא לידי ביטוי הן בשליטת המנהיג בחיי המין של חבר הכת, והן בהפגנת ביטויים מיניים כלפיו, מילוליים או פיזיים. ככל שהעמקנו, גילינו את אמיתות הדברים. נוכחנו לראות שניצול מיני אקטיבי כגון קיום יחסי מין אנאליים ואוראליים כפי שהיה

בכת של גואל רצון, הוא רק סוג אחד של ניצול מיני המתבצע בכתות. בכל הכתות שחקרנו מצאנו כי ישנו ניצול מיני סמוי, ותוצאותיו קשות לא פחות מקודמו. הניצול הסמוי מתבצע במספר אופנים. הראשון מביניהם הנו ניסיונו של מנהיג הכת להשתלט זיכרונות כוזבים אודות ניצול מיני שלא קרה בקרב חברי הכת. ניצול מיני שארע, כביכול, מצד הוריהם, ולעיתים מצד בני משפחה נוספים. הדבר אולי נשמע פחות בחשיבותו, אך גילינו כי ישנם אנשים אשר חווים תסמינים של פוסט טראומה ומשחזרים אירועים זוועתיים שלא קרו, וכל זאת בשל השכנוע המניפולטיבי של מנהיגי הכתות שהדבר אכן קרה, תוך הכוונה להיזכרות בפרטי האירוע.

ניצול מיני נוסף בכתות מתבצע באמצעות דיכוי המיניות אותו כופה מנהיג הכת על החברים בה, תוך השפלה והתערבות לפרטי פרטים בחיי המין שלהם. רוב הנשים איתן דיברנו סיפרו כי חוו השפלות על בסיס יומי בהתייחס לגופן, לנשיותן ולמיניותן, עד כי אלה החלו להזניח עצמן. ההשפלות הושתתו על היותן נשים, וככאלה - הן כונו מסריחות, נאסר עליהן לטפח את עצמן ולהסיר שיערות מגופן, נאסר עליהן להביט על גברים ולדבר עמם, ואפילו נאסר עליהן לענג את עצמן. חלקן סיפרו כי לאחר היציאה מהכת, הן היו זקוקות לשקם את הנשיות שלהן קודם כל בעיני עצמן, על-מנת שיוכלו לצאת חזרה אל העולם, ולמדו מחדש ליהנות מהיותן נשים וממחמאות שהופנו לעברן.

בנוסף, כל הנשים, ללא יוצא מן הכלל, סיפרו על איסור לקיים יחסי מין, וחלקן הוסיפו כי במידה ובכל זאת קיימו יחסים, חלו עליהן הוראות מפורשות אודות האופן והתנחות אותן עליהן לבצע בזמן האקט.

עבור רוב הנשים, דיכוי החופש המיני היה שלב אחרון ממנו אין דרך חזרה. שלב אחר שלב נלקחו מהן יכולת החשיבה העצמאית וקול הרצון שלהן עצמן, אך כאשר דוכאו מינית, נלקח מהן הדבר האישי והאינטימי ביותר שיש לאדם. אז - הן איבדו את קולן לחלוטין.

חשוב להוסיף כי גם לאחר השחרור מהכת, השפעותיו הטראומטיות של השבי ממשיכות להדהד בקרב הנשים. כל אחת מהן נאבקה על-מנת לשקם את דימוי הגוף, הנשיות והמיניות שלה, וכן את דימויה העצמי. כמו-כן, כל אחת מתמודדת בדרכה עם סוגיות של אמון: האם ניתן לבטוח בזולת? האם הן יכולות לבטוח בעצמן שיזהו מצבי סכנה ויצליחו להגן על עצמן? הטראומה המתמשכת אותה חוו בעת שהותן בכת תמשיך ללוות אותן במסע הריפוי שלהן, שהוא לעיתים אף קשה יותר מהזמן בו היו בכת, ולאורך שארית חייהן.

השלכות ומחקרי המשך

אנו מאמינות בלב שלם כי על מנת למזער את תופעת הכתות ולהציל אנשים מהישאבות לתוך כת, יש לחקור לעומק תופעה זו. כמו-כן, כדי להקטין את התופעה בארץ, יש לפרסם מחקרים נוספים בשפה העברית ולהקים הד תקשורתי רחב ובלתי-פוסק. אנו סבורות כי רק העלאת תופעת הכתות והשלכותיה הקשות לסדר היום הציבורי תוכל להוביל לחקיקה מפורשת האוסרת את קיומן של כתות, תוך ענישה מחמירה וצודקת למנהיגי הכתות. בנוסף, אנו מאמינות כי יש להמשיך ולהשמיע את קולם של נפגעי הכתות, ונפגעי הניצול המיני בכתות, וכן את קול משפחותיהם. אלו אנשים שעברו תופת בעודם בחיים, ושרדו כדי לספר על הזוועות. צריך להקשיב להם.

לסיכום, מחקר זה נגע בפן האישי והאנושי הקשה של תופעת הכתות, ואנו מקוות שעדויות הנשים ימשיכו להדהד הלאה. אנחנו מודות מקרב לב לנשים שבחרו לסייע לנו במחקר, ובאמצעות כך להעלות את המודעות לתופעה, ואנו מעריכות אותן ואת אומץ ליבן לספר בפתיחות את שעברו, ואת כוחן להתחזק ולבחור בחיים.

"היום זה יותר חשוב לי שיבינו שזה לא קטע של בחורה טיפשה או אישה חלשה, זה משהו שקורה לך בלי שאתה מבין. זה משהו שמשללט עליך, זה כאילו לא משהו שהוא באשמתך - אתה לא בוחר להיכנס לזה, אתה לא מצטרף לכת - אתה פשוט נכנס בלי שאתה מבין. אתה נמצא במצב של מצוקה בחיים והבנאדם הזה מזהה את זה, ומצד אחד ממלא לך את החסכים ומצד שני שואב אותך אליו, ותוך כדי זה מנתק אותך ואתה לא מבין מה קורה איתך".

[יערה]

ביבליוגרפיה

המרכז הישראלי לנפגעי כתות. (ח"ת). איך פועלות כתות-חוברת מידע. בתוך אתר האינטרנט

www.infokatot.com

הרמן, ל"ג (2004). טראומה והחלמה (עי זילבר מתרגמת). תל אביב: עם עובד בע"מ.

וולסטונקרפט, מ' (1792). הגנה על זכויות האישה. בתוך ד' באוס, ד' אמיר, ר' ברייר-גארב, י' ברלוביץ, ד' גריינימן, ש' הלוי, ד' חרובי, ס' פוגל-ביז'אוי, ללמוד פמיניזם: מקראה (עמ' 376 - 414). הקיבוץ המאוחד- סדרת מגדרים.

זהר, ג' (1992). האושר אין לו סוף: על תופעת הכתות המסטיקות, הקבוצות החדשות והמרתונים הפסיכולוגיים בישראל. תל אביב: רמות.

זהר, ג' (2012). על כתות ועל הכת של גואל רצון. בתוך א. דורון, א. פרא. גאולה מרצון. (עמ' 301-270). אגם ומועדון תרבות.

מירים, מ' (2012). נביעת אמת- חיי בצל גואל רצון. סטימצקי

מקינן, ק' (1990). מיניות, פורנוגרפיה ושיטה: "הנאה תחת הפטריארכיה". בתוך ד' באוס, ד' אמיר, ר' ברייר-גארב, י' ברלוביץ, ד' גריינימן, ש' הלוי, ד' חרובי, ס' פוגל-ביז'אוי, ללמוד פמיניזם: מקראה (עמ' 376 - 414). הוצאת הקיבוץ המאוחד- סדרת מגדרים.

משרד הרווחה והשירותים החברתיים (2011). דו"ח צוות משרד הרווחה והשירותים החברתיים לבחינת תופעת הכתות בישראל.

פפר, י' (2012). גאולה מרצון. אגם ומועדון תרבות.

קמיר, א' (2008). החוק הישראלי למניעת הטרדה מינית- איפה אנחנו במלאת לו עשור?. משפט ועסקים, ט' 9 – 73.

רימלט נ' (2004). הפמיניזם המשפטי בישראל- מניין ולאן? הרהורים על שונות, כבוד ושיויון בין המינים בעקבות ספרה של אורית קמיר "פמיניזם, זכויות ומשפט". עיוני משפט, כז (3), 857 – 884.

שקדי, א' (2011). המשמעות מאחורי המילים: מתודולוגיות במחקר איכותני- הלכה למעשה. תל- אביב: רמות.

- Andersen, s, m. & Ramirez, T. (1986). Mind Control and the Battering of Women. *International Journal of Cultic Studies*. Vol.3 (1), 25-35.
- Ash, S. M. (1985). Cult-Induced Psychopathology. *International Journal of Cultic Studies*. 2(1), 31-90
- Boyle, R. A. (1998). Women the Law and Cults . *International Journal of Cultic Studies*. 15(1), 1-32.
- Goldberg, L. (2012). Influence Of A Charismatic Antisocial Cult Leader: Psychotherapy With an Ex-Cultist Prosecuted for Criminal Behavior. *International Journal of Cultic Studies* Vol.3, 15-24
- Lalich, J. (1997). Dominance and Submission. *International Journal of Cultic Studies*. 14(1), 4-21.
- Nishida, K. (n.d). Development of the Study of Mind Control in Japan. In International Cultic Studies Association. Retrieved from ICSA-International Cultic Association: <http://www.icsahome.com>.
- Ward, D. (2000). Domestic Violence as a Cultic System. *International Journal of Cultic Studies* Vol. 17, 42-55.

אתרי אינטרנט:

<http://www.infokatot.com> : המרכז הישראלי לנפגעי כתות :

ICSA-International Cultic Studies Association: <http://www.icsahome.com>